

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ

До захисту допустити:
Завідувач кафедри
педагогіки та освіти
Задорожна-Княгницька Л.В.
«__» _____ 2020 р.

Кваліфікаційна робота
за освітнім ступенем «Магістр» на тему:
**«ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДІ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»**

Студентки факультету іноземних мов
спеціальності «Менеджмент»,
освітньої програми «Менеджмент.
Управління закладом загальної середньої
освіти»

Бондаренко Тетяни Юріївни

Науковий керівник:

Нетреба Марина Михайлівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри педагогіки та освіти

Рецензент:

Олейніченко І. В., директор

Комунального закладу «Маріупольський
навчально-виховний комплекс «Колегіум-
школа» №1 Маріупольської міської ради
Донецької області»

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ	8
1.1. Стан наукової розробки проблеми висвітлення зарубіжного досвіду викладання англійської мови	8
Висновки до Розділу 1	24
РОЗДІЛ 2 ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ДОСВІДІ ЗАРУБІЖНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	26
2.1. Особливості викладання англійської мови у Франції.....	26
2.2. Викладання англійської мови у Німеччині	30
2.3. Методика викладання англійської мови у Польщі.....	37
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	47
3.1. Досвід використання зарубіжних методик у викладанні англійської мови у КЗ «Гімназія зі структурним підрозділом початкової школи № 1 Маріупольської міської ради Донецької області»	47
3.2. Методичні рекомендації щодо застосування зарубіжного досвіду викладання англійської мови у закладах загальної середньої освіти.....	52
Висновки до розділу 3	83
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний стан міжнародних зв'язків України у різноманітних сферах життєдіяльності, вихід її у європейський та світовий простір, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії потребують певних трансформацій і у сфері освіти як важливого державного інституту, у тому числі й у галузі навчання іноземних мов. Сьогодні, як ніколи раніше, статус іноземної мови має тенденцію до постійного зростання. Серед світової спільноти вона все ширше набуває ролі засобу міжкультурного спілкування. Усе це зумовлює визначення основних стратегічних напрямків удосконалення цілей, змісту, зарубіжного досвіду, методів, прийомів і засобів навчання іноземної мови.

Суспільний розвиток, міжнародні зв'язки у різних галузях науки та культури, необхідність спілкування між різними народами зумовили потребу в навчанні англійської мови та її викладанні, яке проходить за комунікативно спрямованою методикою, що дозволяє осягати мову в режимі живого спілкування.

Різні аспекти мовної політики та багатомовності в Європі вивчали М. Байрам, Дж. Беакко, А. Бердичевський, Є. Протасова; соціальні та культурні аспекти висвітлювали Дж. Валдес, Г. Зарате, Г. Ньюнер, Ю. Пассов, П. Сисоєв; профільно-орієнтованому та двомовному навчанню приділяли увагу С. Бейкер, О. Полякова, О. Райсгейн. Аспектами практичного оволодіння іноземною мовою займалися В. Аракін, Н. Мамуна, А. Любарська, І. Бім, Н. Гальскова, І. Грузинська, О. Миролубов, О. Москальська, Ю. Пасов, О. Соловова, В. Цетлін.

Досвід європейських країн досліджується у працях Г. Гринюк, О. Мисечко, О. Івашко, О. Максименко, Л. Морська, Т. Вакалюк, С. Ніколаєва, О. Петрашук, О. Першукова, Н. Логутіна, Л. Котлярова, Л. Сақун та ін.

Педагогічні умови, зміст, теорія і практика, цільовий компонент навчання іноземних мов, розвиток педагогічних технологій, тенденції конструювання змісту підручників з іноземних мов для закладів загальної середньої освіти України, тенденції розвитку раннього навчання англійської мови у початковій школі зарубіжних країн досліджено у дисертаціях і монографіях О. Пасічника, В. Смелянської, О. Кузнецової, Н. Борисової, Т. Яблонської, Я. Булахової, Р. Мартинової та ін.

Розширення міжнародних контактів у сучасному світі викликає зростання ролі і значення володіння англійською мовою. Тому вивчення зарубіжного досвіду має важливе значення для вдосконалення вітчизняного викладання англійської мови.

Отже, актуальність проблеми суспільний розвиток, міжнародні зв'язки у різних галузях науки та культури, необхідність спілкування між різними народами зумовили вибір теми роботи: **«Зарубіжний досвід викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти в європейських країнах».**

Мета дослідження – аналіз міжнародного досвіду викладання англійської мови в європейських країнах.

Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Вивчити стан теоретичної розробленості проблеми.
2. Проаналізувати досвід викладання англійської мови у Франції, Німеччини та Польщі.
3. Визначити дієві методики викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти європейських країни.
4. Розробити методичні вказівки щодо впровадження позитивного європейського досвіду викладання англійської мови у закладах загальної середньої освіти України.

Об'єктом дослідження є особливості методики та організації викладання англійської мови у світовій освітній практиці.

Предметом дослідження є досвід викладання англійської мови в закладах освіти у розвинених європейських країнах.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення, що висвітлюють: сучасні підходи до навчання англійської мови (П. Бех, А. Коньшева, А. Котовська, М. Кушніров, Л. Ломакіна, Е. Рашитова); іншомовна освіта в зарубіжних країнах (І. Білецька, В. Гаманюк, О. Першукова, М. Тадеєва, Н. Пелагеша); зарубіжні методи викладання іноземних мов (О. Бігич, Н. Бориско, Г. Борецька, Н. Гальскова, А. Долапачі, К. Bausch, Н. Christ, J. Diamond, R. Halverson, Н. Krumm, F. Klippel, S. Savignon, J. Spillane); досвід викладання англійської мови в країнах Європи (В. Гаманюк, С. Гапонова, В. Дубинский, Л. Загоруйко, О. Пасічник, J. Enever, D. Crystal, A. Kubanek-German, S. McKay, H. Sarter).

Нормативну базу дослідження становлять *концепції*: Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи (2016); Концепція компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи (2017); *закони та укази*: Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні (2016), Про засади державної мовної політики (2012), Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні (2015); *програми*: Go Global: Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов (2015); *стандарти*: Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011); *рекомендації та правила*: Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (2003); Методичні рекомендації про викладання іноземної мови у ЗЗСО (2019).

Для вирішення поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**: історико-структурний для дослідження викладання англійської мови в європейських країнах; термінологічного аналізу – для з'ясування змісту

основних термінів і понять дослідження; спостереження, аналізу, синтезу, систематизації й узагальнення з метою вивчення стану дослідженості проблеми у педагогічній теорії; хронологічний, що надав змогу проаналізувати розвиток методик викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти зарубіжних країн у часовій послідовності; діахронічний – для дослідження якісних змін досвіду викладання англійської мови в європейських закладах освіти; контент-аналізу для вивчення методологічної бази викладання англійської мови в досліджуваних країнах.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його результати доповняють наукові знання про особливості викладання англійської мови в європейських країнах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці методичних рекомендацій щодо застосування зарубіжного досвіду викладання англійської мови у КЗ «Гімназія зі структурним підрозділом початкової школи № 1 Маріупольської міської ради Донецької області». Окремі положення дослідження можуть бути використані при підготовці курсових і магістерських робіт, а також у системі післядипломної педагогічної освіти вчителів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати проведеного дослідження доповідались на II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Нова українська школа: початок реформ» (Маріуполь, 27 березня 2020 р.).

За матеріалом дослідження опубліковано такі роботи:

Тези:

Бондаренко Т.Ю. Зарубіжний досвід викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти. Нова українська школа: початок реформ: зб. тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2020 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. 284 с.

Стаття:

Нетреба М.М., Бондаренко Т.Ю. Зарубіжний досвід викладання англійської мови в європейських країнах. Освітній менеджмент: теорія і практика: зб. наук. праць / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. 148 с.

Структура та обсяг роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок, основний зміст викладено на 74 сторінках. Робота містить 3 таблиці та 1 рисунок. У списку використаних джерел подано 87 найменувань, з них 29 – іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

1.1. Стан наукової розробки проблеми висвітлення зарубіжного досвіду викладання англійської мови

Останнім часом Україна перебуває на етапі трансформації суспільного розвитку й радикальних перетворень у сфері освіти. У житті сучасної України проходять соціально-політичні зміни, які зумовлюють нові тенденції розвитку педагогічної науки. Згідно з Концепцією мовної освіти в Україні оволодіння мовами є одним з визначальних засобів формування людської особистості, основним стрижнем якого виступає всебічний розвиток усного та писемного мовлення, підпорядкованого опануванню мовою як засобом спілкування і пізнання.

Розширення міжнародних зв'язків, інтернаціоналізація всіх сфер суспільної, політичної і економічної діяльності нашої країни зробили іноземні мови дійсно затребуваними. Це служить імпульсом для розвитку в учнів потреби у вивченні іноземної мови як загальноосвітнього предмета на іншому рівні. Зростання інтересу до вивчення іноземних мов є результатом розвитку зв'язків України з іншими державами. Володіння іноземними мовами надає можливість переосмислити історичні та етнічні особливості й традиції інших країн, відновити наступність культур та з'ясувати те спільне й цінне, що властиве кожній національній культурі. Прагнення держав до використання єдиного інформаційного простору підсилює роль й значення іноземної мови, яка стає необхідним інструментом для спілкування [9, с.3].

Інтеграційні процеси, що інтенсивно розвиваються останнім часом, зростання кількості професійних й академічних обмінів, поглиблення міжнародного співробітництва стимулювали поступовий розвиток іншомовної освіти. У цих умовах іноземна мова здобуває статус дійового інструменту

формування інтелектуального потенціалу суспільства, який стає одним із головних ресурсів розвитку нової держави на сучасному історичному етапі. Тому дуже важливою є можливість перейняти досвід інших країн, зокрема країн Європи, з різних методів навчання іноземної мови (зокрема англійської), які дають високі показники володіння нею в цих країнах.

Указом Президента України № 641/2015, 2016 рік був проголошеним Роком англійської мови в Україні. Аргументом цього акту стало те, що англійська мова є мовою міжнародного спілкування, а її опанування розширює доступ громадян до світових економічних, соціальних, освітніх і культурних можливостей, які відкриває знання та використання англійської мови, забезпечує інтеграцію України до європейського політичного, економічного і науково-освітнього простору. Зазначене актуалізує зарубіжний досвід організації навчання англійської мови [45].

Доцільним видається вивчення й осмислення відповідного зарубіжного досвіду. Проблемі розвитку зарубіжних методик навчання іноземних мов присвятили свої праці В. Раушенбах, Л. Щерба, Г. Ведель, К. Ганшина, І. Рахманов та ін. Г. Рогова, Д. Джалалов, А. Климентенко у своїх дослідженнях визначили зміст навчання іноземних мов у середній школі.

Дослідженню модернізації європейської галузі навчання іноземних мов присвячені праці багатьох фахівців. Різні аспекти мовної політики та багатомовності в Європі вивчали М. Байрам, Дж. Беакко, А. Бердичевський, Є. Протасова; соціальні та культурні аспекти висвітлювали Дж. Валдес, Г. Зарате, Г. Ньюнер, Ю. Пассов, П. Сисоєв; профільно-орієнтованому та двомовному навчанню приділяли увагу С. Бейкер, О. Полякова, О. Райсгейн.

Фахівці неодноразово звертаються до проблем розвитку освіти, сучасних методів та підходів у викладанні іноземної мови, особливосте й функціонування іншомовної освіти тощо. Досвід європейських країн досліджується у працях Г. Гринюк, О. Мисечко, О. Івашко, О. Максименко, Л. Морська, Т. Вакалюк,

С. Ніколаєва, О. Петрашук, О. Першукова, Н. Логутіна, Л. Котлярова, Л. Сакун та ін.

Аспектами практичного оволодіння іноземною мовою займалися В. Аракін, Н. Мамуна, А. Любарська, І. Бім, Н. Гальскова, І. Грузинська, О. Миролубов, О. Москальська, Ю. Пасов, О. Соловова, В. Цетлін.

Важливі питання навчання іноземних мов – теоретичні, дидактичні й методичні. Педагогічні умови, зміст, теорія і практика, цільовий компонент навчання іноземних мов, розвиток педагогічних технологій, тенденції конструювання змісту підручників з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів України, тенденції розвитку раннього навчання іноземних мов у початковій школі зарубіжних країн досліджено у дисертаціях і монографіях О. Пасічника, В. Смелянської, О. Кузнецової, Н. Борисової, Т. Яблонської, Я. Булахової, Р. Мартинової [10].

Значний інтерес у межах нашої розвідки становлять праці вчених про організацію освітнього процесу, форми й методи навчання (R. Ellis, J. Clark, W. Bennet); теоретичну концепцію навчання іноземних мов (L. Bachman, K. Jones, R. Lado, G. Miller, H. Palmer, H. Sweet, H. West); сучасні педагогічні технології організації навчання (G. Brown, D. Larsen-Freeman, R. Carter, V. Melvin, S. Green, Ch. Broomfit).

Високорозвинені країни світу з метою створення толерантного співтовариства визначили ряд завдань у всьому комплексі політичних, економічних, соціальних, культурних питань, у тому числі й у галузі освіти. Одним із пріоритетних напрямів визначили створення спільного мовного простору, що зумовило велику увагу офіційних та громадських міждержавних і національних організацій та об'єднань до розв'язання проблеми навчання мов на всіх рівнях освіти, реалізації полікультурного підходу, в основу якого поклали формування у молоді готовності до практичного використання мови в міжнародному та міжетнічному спілкуванні. Мова не може вивчатися без

виявлення особливостей культури народу, який нею розмовляє. Вона відображає не лише фрагмент реальної дійсності, даний етнічній спільноті, а й образ життя, світобачення, національний характер, систему цінностей, менталітет народу, його суспільну самосвідомість у цілому. Слід зазначити, що культуру народу також неможливо комплексно досліджувати без вивчення тієї мови, якою розмовляє цей народ. Тобто мова не існує поза культурою, взаємовплив мови і культури є, дійсно, комплексним.

Цілком зрозуміло, чому на 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО у Парижі (1998) під час круглого столу міністрів освіти країн світу на тему «Сприяння якості освіти» наголошувалося, що не може бути якісної освіти, якщо вона не дає знання, окрім державної, рідної мови, ще однієї-двох мов, насамперед найпоширеніших у світі. Це потрібно для ефективного і динамічного освоєння всього нового в науці, техніці, технологіях, що розвиваються в різних країнах [8].

У працях І. Бондаренко, О. Кузнецової, О. Першукової, В. Сімкін, Г. Степенко, М. Тадеєвої та інших були досліджені деякі питання навчання іноземних мов відповідно до вимоги створення єдиної багатомовної багатонаціональної Європи з наголосом на полікультурному компоненті змісту навчання іноземних мов. Роботи Є. Спіцина, І. Тараненко, С. Толмачевої, О. Шерстюк пропонують типологію двомовного навчання, подають дані про структуру лінгвістичної освіти та розглядають сучасні підходи до викладання іноземних мов і досвід їх вивчення у школах країн Європи.

У працях, присвячених системам освіти зарубіжних країн, знаходимо висвітлення окремих питань методології, організації, структури, змісту, контролю в навчанні іноземних мов. Так, О. Акатсьєв, П. Велянін, Н. Гусейнова, М. Нікітін, М. Шутова у комплексі складових змісту освіти в середніх навчальних закладах США розглянули мету, завдання, вимоги до навчальних курсів іноземних мов.

Значним джерелом дослідження слугували праці Г. Перкінсона, який висвітлює концепції критичної педагогіки; Н. Хомські – як узагальнення біхевіористичної концепції мовної освіти; Дж. Барроу, В. Гамільтона, в працях яких розкриті особливості когнітивного підходу до вивчення мови. Особливості комунікативного підходу до вивчення мови висвітлено Дж. Горхемом, Т. Гаррісом, Р. Макінтайром та іншими дослідниками. На окрему увагу заслуговують праці І. Ауербаха, Б. Волласа, Г. Імхоффа, Р. Оксфорд, Д. Уілкінза, в яких простежуються питання викладання англійської мови як іноземної та англійської мови для спеціального використання.

Комітетом міністрів Ради Європи у 2011 році були ухвалені Рекомендації Ради Європи, що сприяють подоланню бар'єрів в спілкуванні різними мовами, Рекомендації Ради Європи забезпечують спільну основу для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників у Європі. Вони у доступній формі описують, чого мають навчатись ті, хто оволодіває мовою, щоб користуватись нею для спілкування, та які знання та вміння їм потрібно розвивати, щоб діяти ефективно [18].

Усі країни Європи однозначно прийняли до уваги необхідність дотримання стандартів та критеріїв, розроблених Радою Європи, ідеї та положення яких викладені у основних документах, що регулюють педагогічну діяльність – «Європейський мовний портфель», «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», «Приведення екзаменів з мови у відповідність до загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та вимог до іспитів» [16].

У державах-членах Європейського Союзу (ЄС) на рівні міністрів освіти була прийнята згода про те, що громадяни ЄС повинні володіти щонайменше двома мовами (за Барселонською моделлю «рідна + дві іноземні»), якими спілкуються в країнах-членах ЄС. Ця вимога на разі є ключовою і для систем освіти центральної Європи. У праці «Чеська освіта і Європа» ця вимога

аргументується таким чином: «Здатність комунікації офіційними мовами країн-членів Європейського Союзу та іншими, щонайменше двома іноземними мовами, вважається ключовою для розвитку особистості, її громадянського і професійного рівня [72].

Аспекти навчання англійської мови в країнах Центральної Європи відображено в контексті підготовки вчителів до навчання іноземних мов молодших школярів науковцем О. Котенко, яка зазначає, що: «...на початку XXI століття навчання іноземної мови стало стрижнем європейських освітніх програм, а сприяння вивченню іноземних мов, зокрема на дошкільному та початковому етапах, є окремим напрямом діяльності одного з департаментів Єврокомісії, який має назву «Департамент мовної політики» (Language Learning Policies) і забезпечує збереження мовного різноманіття європейської спільноти та сприяти оволодінню іноземними мовами» [26, с. 39].

Як зазначає М. Тадеєва: «Перша іноземна мова має бути включена як обов'язковий предмет у шкільні програми початкової школи на рівні школи I ступеня, далі повинна з'являтися у програмах і друга іноземна мова. Наголошується і на потребі вивчення мов менш чисельних європейських народів» [54, с. 70].

Сьогодні, як ніколи раніше, статус англійської мови має тенденцію до постійного зростання. Серед світової спільноти вона все ширше набуває ролі засобу міжкультурного спілкування. Усе це зумовлює визначення основних стратегічних напрямків удосконалення цілей, змісту, зарубіжного досвіду, методів, прийомів і засобів навчання іноземної мови.

Згідно з дослідженнями низки науковців процес навчання англійської мови в країнах сучасної Європи є процесом швидкозмінним, особливим для кожної країни, який залежить як і від змін всередині країни, так і від впливу Європейського Союзу на формування єдиного об'єктивно ефективного способу навчання англійській мові.

Англійська є рідною мовою для більш ніж 370 млн. і другою – для 611 млн. людей, проте ще сотні мільйонів знають її, бо це міжнародна мова бізнесу і науки [1].

За даними світової статистики, англійською говорять щонайменше в 115 країнах (із приблизно 200 країн світу), а офіційною мовою вона є в майже 60 країнах, у тому числі таких світових лідерах, як Великобританія, США, Індія, Канада і Австралія. Також вона є однією з шести робочих мов ООН. Дві третини наукових праць і половина газет у світі публікуються англійською. 51% інтернет-сайтів у світі є англійськими. Згідно звіту Internet World Stats, станом на березень 2020 року 1,2 млрд. (25,9%) користувачів Інтернету спілкувалися англійською [71].

Мільярд населення земної кулі вивчає англійську, а близько третини – користується нею. Очікується, що до 2050 року половина усього світу буде володіти нею. Англійська – це мова глобалізації: міжнародного бізнесу, політики і дипломатії. Це мова комп'ютерів та Інтернету. Ви побачите її на рекламних бордах у Кот-д'Івуарі, почувете її в поп-піснях у Токіо, будете читати англійською офіційні документи в Пномпені. Deutsche Welle здійснює трансляції англійською. Французькі бізнес-школи викладають англійською. Це мова спілкування на засіданнях уряду у Болівії. Мова, яка, за визначенням Роберта Глостера, ще в 1300-х роках була мовою так званих «нижчих людей» в Англії, пройшла довгий шлях. І тепер це глобальна мова [59].

У 2017 році у 28 країнах ЄС 83% учнів на рівні початкової освіти і 94% учнів на старшому рівні середньої школи вивчали англійську мову в якості іноземної. Також цього року в початкових школах і на молодшому етапі середньої школи англійська була найбільш розповсюдженою іноземною мовою, її вивчали: більше 90% учнів: на Мальті і в Австрії – 100%, в Іспанії і Італії – 99%, у Греції – 97%, Хорватії – 95%, у Франції – 93%, у Польщі – 91% [73].

На рівні старшого етапу середньої школи англійська залишається найбільш поширеною іноземною мовою: більше 90% учнів в усіх країнах ЄС вивчають англійську, крім Болгарії, Кіпру, Угорщини, Мальти та Португалії. [71].

У документах Ради Європи, Європейського Союзу, у дослідженнях фахівців визначаються подальші орієнтири удосконалення вивчення іноземних мов, до яких відносять:

- створення гнучких навчальних програм, за якими вивчення іноземних мов можна було б поєднати з вивченням технічних, економічних або правових дисциплін (у межах вищої освіти це запровадження дипломів про вищу освіту подвійної спеціалізації);

- акцентування практичних переваг володіння іноземними мовами (доцільним вбачається перегляд ціле завдань, структури навчальних програм з огляду на зміни потреб громадян і суспільства);

- розгляд процесу вивчення мови як такого, що триває все життя (відповідно посилення ролі післяшкільних закладів освіти, зокрема закладів вищої освіти - у створенні привабливих та ефективних можливостей у сфері вивчення мов);

- набуття більшої ваги пропозицій щодо вивчення іноземних мов із спеціальною метою, за умов урахування безпосередніх потреб тих, хто вдається до вивчення іноземних мов;

- модернізація навчальних матеріалів для різних освітніх рівнів;

- підготовка викладачів, готових до змін навчальних умов, до появи нової технології та її використання в навчальному процесі, до змін у навчальному процесі, до теоретичних і практичних нововведень, готови впроваджувати нові підходи, методи та форми навчання [33].

Вивчення та аналіз педагогічних джерел і статистичних освітніх даних дозволяють дійти таких висновків:

- 1) політика ЄС всіляко підтримує заходи із забезпечення можливостей для оволодіння громадянами ЄС іноземними мовами;
- 2) постійно відслідковується стан іншомовної освіченості громадян ЄС різних вікових груп;
- 3) пропагуються переваги володіння і здатності комунікувати іноземними мовами у сучасному світі;
- 4) навчання іноземних мов у європейському освітньому просторі реалізується переважно на рівні інституційної шкільної освіти;
- 5) на рівні шкільної освіти реалізуються заходи із запровадження раннього старту у вивченні іноземних мов і пролонгування терміну їх вивчення;
- 6) розширюється мережа курсів, що пропонують вивчення іноземних мов у позаінституційній освіті;
- 7) переважна більшість учнів в якості іноземної вивчають англійську мову;
- 8) доцільність вибору англійської мови для вивчення переважно пояснюється її широким: а) розповсюдженням у всіх сферах життя, б) використанням в освіті, в) використанням у професійному контексті;
- 9) у межах Європейського Союзу досягнуто досить високі показники (принаймні дві третини громадян на досить високому рівні володіють однією іноземною мовою), утім політики й освітяни докладають зусиль для досягнення якісніших результатів і забезпечення якісного прогресу;
- 10) для досягнення суттєвих якісних показників іншомовної освіченості громадян України необхідне системне впровадження заходів, спрямованих на послідовне й системне навчання й вивчення іноземних мов на всіх освітніх рівнях та в умовах позаінституційної освіти з наголосом на переваги, що їх надають володінню іноземними мовами і сформованість іншомовної комунікативної компетентності [3].

Виклики у сфері іншомовної освіти зумовлюють доцільність подальшого вивчення й аналізу розмаїття змістових та організаційних питань навчання й вивчення іноземних мов на різних освітніх рівнях і способи її розв'язання у державах Європейського Союзу.

1.2. Аналіз джерельної бази дослідження

Орієнтація України на європейський освітній простір вимагає вивчення і врахування тенденцій, що наявні на різних освітніх рівнях як щодо формування змісту освіти і визначення освітніх пріоритетів, так і цивілізаційних тенденцій, що висвітлюють ціннісні пріоритети сьогодення і найближчого майбутнього.

Розширення міжнародних контактів у сучасному світі викликає зростання ролі і значення володіння іноземними мовами. Іноземні мови слугують як засобом комунікації, так і засобом встановлення і пізнання мовних і культурних норм, реалізації діалогу культур, розвитку взаєморозуміння та толерантності. Характерною рисою навчання стало визнання комунікації у різноманітних аспектах провідною функцією мови, а розвиток іншомовної комунікативної компетенції визначено як провідну мету навчання й вивчення іноземної мови. В одному з документів Директорату загальної освіти та культури Єврокомісії зазначається, що оскільки відбуваються зміни у понятті «національна держава», необхідним є посилення спрямованості на навчання мов, причому навчання мов вимагає модернізації. Навчальне середовище має стати гнучким, багатоаспектнішим, таким, у якому студенти навчатимуться спілкуванню та функціонуванню у розмаїтті вимірів.

Оскільки Україна прагне повноцінного членства у Європейському Союзі, важливим є ретельне вивчення та критичне осмислення досвіду організації навчання мов для здійснення практичних кроків щодо доведення вивчення і навчання іноземних мов у країні до рівня, що насправді дозволить громадянам України повноправно інтегруватись в європейську спільноту.

Останнім часом питання іншомовної освіти в Україні та за кордоном є предметом уваги багатьох вітчизняних науковців, зокрема І. Білецької (полікультурні засади іншомовної освіти у середніх навчальних закладах США), В. Гаманюк (аналіз іншомовної освіти у Німеччині), Р. Гришкової (іншомовна освіта в Україні), Л. Гульпи (розвиток іншомовної освіти у середніх навчальних закладах Угорської республіки), О. Максименко (організація навчання іноземних мов у вищій школі країн Західної Європи), В. Махінова (засади формування мовної особистості в історії розвитку європейського соціокультурного освітнього простору), М. Пархомчук (багатомовність як перспектива розвитку іншомовної освіти в початкових школах Німеччини), М. Тадеєвої (розвиток сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах - членах Ради Європи) та інших.

Відповідно до індексу володіння англійською мовою (EF EPI), Україна стала 49-ю зі 100 країн, які увійшли до рейтингу володіння англійською мовою, складеного компанією EF (Education First). Це відповідає рівню B1 згідно із Загальноєвропейською шкалою мовної компетенції (CEFR). Найкраще англійською, згідно з цим рейтингом, володіють у 11-ти європейських країнах: Нідерландах, Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії, Австрії, Люксембурзі, Германії, Польщі, Бельгії та Хорватії [55].

Англійська мова нині має статус робочої мови ЄС, хоча лише дві з 28 країн-членів ЄС (Велика Британія та Ірландія) є англomовними. За останні двадцять років викладання англійської як першої іноземної мови в школах поширилося по всьому світу. Наприклад, німці замінили французьку англійською у сфері освіти та бізнесу. Схожа ситуація спостерігається у Швеції та Нідерландах. Англійська стала обов'язковою для вивчення в Китаї, її включено до навчальних планів середньої школи як основний предмет. Для отримання диплома про закінчення вищого навчального закладу в КНР та вступу до аспірантури потрібно скласти іспит з англійської мови. Рівень

володіння англійською мовою також позначається на розвитку кар'єри, навіть є однією з необхідних умов.

Англійська мова є найбільш поширеною в якості основної іноземної мови для навчання майже у всіх країнах ЄС. За даними Євростату (станом на 2014 р.), 94,1% учнів середніх шкіл ЄС вивчають англійську мову як першу іноземну, у той час як французьку – 23,0 %; іспанську – 19,1 %; німецьку – 18,9 %.

У Бельгії на першому ступені навчання (7–9 класи) школярі, окрім однієї з державних мов, як основну іноземну мову вивчають англійську (3–5 год на тиждень) [3].

Усі учні в Греції починають вивчати англійську мову як обов'язковий предмет у віці 8 років (3,5-4 год на тиждень).

У народних школах (Folke skole) Данії також обов'язковим є навчання англійської мови. Її починають вивчати учні у віці з 9 до 19 років (3 год на тиждень). З 13 років учні можуть обирати другу іноземну мову, оскільки кожна школа повинна запропонувати її в якості факультативного предмета (2,5-3 год).

В Ісландії всі учні починають вивчати англійську мову як обов'язковий предмет у віці 9 років, а у 10 років – датську як другу обов'язкову мову.

В Італії учні починають вивчати англійську мову як обов'язковий предмет у віці 6 років. У початковій та середній школі англійська вивчається в середньому 3 год на тиждень, у старшій школі кількість годин збільшується до чотирьох.

На Кіпрі з вересня 2015 р. усі учні віком 5 років починають вивчати англійську мову як обов'язковий предмет.

У Ліхтенштейні, починаючи з 2010/2011 н. р. всі учні у віці 6 років вивчають англійську мову як обов'язковий предмет.

У Люксембургу, починаючи з 8 класу, вводиться обов'язкове вивчення англійської мови (4–6 год).

На Мальті школярі починають вивчати англійську мову як обов'язковий предмет у віці 5 років. Друга обов'язкова іноземна мова вводиться у віці 11 років.

Німецькі школярі мають можливість вивчати вісім іноземних мов. Перше місце, звичайно ж, належить англійській мові, далі за популярністю – французька, латина, іспанська, російська, турецька, італійська та грецька мови. За даними Федерального статистичного відомства Німеччини, динаміка вивчення англійської мови у загальноосвітніх та професійно-технічних школах Німеччини значно зросла у 1997–2013 роках.

У Норвегії учні починають вивчати англійську мову як обов'язковий предмет у 6 років [3].

У шведських школах учні повинні розпочати вивчення англійської мови у віці від 7 до 16 років. Школи можуть на власний розсуд обирати терміни навчання іноземної мови, проте всі школярі, зазвичай, починають вивчати англійську до того, як їм виповниться 10 років.

Виразною тенденцією є ранній початок навчання іноземної, переважно англійської, мови в Європі. Першими країнами, що запровадили навчання англійської мови у початковій школі стали: Данія (1958 р.), Швеція (1962 р.), Фінляндія (1970 р.), Ісландія (1973 р.). Після проведення освітніх реформ (1980–1990 рр.), що заклали фундамент обов'язкового навчання іноземної мови у початковій школі, країни Європи долучилися до реалізації програм раннього навчання мовам. Першими у цьому починанні стали Австрія (1983 р.), Нідерланди (1985 р.), Португалія (1989 р.), за ними – Іспанія (1990 р.), Греція та Італія (1993 р.), Ліхтенштейн (1996 р.), франкомовна спільнота Бельгії (1998 р.).

У 2006-2007 рр. у всіх країнах ЄС, за винятком Ірландії та Великої Британії (Шотландія), було прийнято рішення про обов'язкове вивчення однієї іноземної мови у початковій школі [65].

Ідея ранньої мовної освіти полягає не у подовженні термінів навчання однієї мови, а для надання можливості навчання другої та третьої іноземних мов, оскільки 3-7-річні діти краще засвоюють фонетичну систему нової для них мови, 8-9-річні – морфологічну, а більш старші школярі – лексичну і синтаксичну системи.

На сучасному етапі практично у всіх країнах Європи відзначають раннє навчання іноземних мов, першість серед яких посідає англійська (98,4 %). У деяких країнах вивчення іноземної мови починається з першого класу (Люксембург, Мальта, Австрія, Італія та Норвегія), а в окремих країнах навіть в материнських школах і дитячих садках (Бельгія – німецькомовна громада, Іспанія – деякі автономні округи). У цілому в багатьох європейських школах навчання іноземної мови розпочинається з 10 років або трохи раніше. Так, наприклад, шкільні установи Естонії, Фінляндії та Швеції мають можливість самостійно встановлювати визначення часового введення вивчення іноземної мови як обов'язкової дисципліни.

У багатьох країнах ЄС відзначається тенденція раннього навчання двом і навіть трьом мовам, що сприяє розвитку мультилінгвізму та збереженню лінгвістичної різноманітності Європи.

Нідерланди мають досить високі показники рівня володіння населенням англійською мовою (друге місце після Швеції) у популярному світовому рейтингу EF English Proficiency Index, який визначає рівень володіння англійською мовою в світі. Дослідницьким проектом ELLiE (The Early Language Learning in Europe) відслідковано зв'язок між досягненнями індивідуумів у вивченні мови і впливом середовища (поза школою), наприклад використання субтитрів на телебаченні та фільмів англійською мовою [3].

До 1985 р. у початкових школах Нідерландів (6-12 років, шість класів) іноземні мови викладалися лише як факультатив. Однак з 1986-1987 н. р., після серії експериментів, Міністерство освіти запровадило обов'язкове навчання

англійської мови, починаючи з 4 класу (1 год на тиждень). Винятком є провінція Фриз, де школярі з 1 класу вивчають дві мови: рідну (фризька) і нідерландську (голландську). На першому ступені навчання (7-11 класи), починаючи з 7 класу, учні вивчають дві іноземні мови. Вони продовжують вивчати англійську мову в якості основної (3-4 год) і приступають до вивчення французької (3 год) або, обравши французьку мову за основну, вивчають англійську як другу іноземну. З 8 класу вводиться обов'язкове вивчення третьої мови (німецької, іспанської, російської) – 3-4 год на тиждень. У школах першого ступеня з технічним ухилом основною іноземною мовою обов'язково повинна бути англійська (від 3 до 17 год на тиждень) упродовж чотирьох років (7-10 класи), другою – німецька (3-8 год), а третьою – французька (3-6 год). На другому ступені навчання (гімназія, ліцей, 12-13 класи) кількість годин, що відводяться на вивчення мови, залежить від профілю навчального закладу. У гімназіях і ліцях з технічним ухилом основна, друга і третя іноземні мови вивчаються в середньому по 3 год на тиждень, а з гуманітарним ухилом – по 6 годин. Програмою для технічних шкіл передбачено випускний іспит з однієї іноземної мови, а для гуманітарних – з двох. 98 % учнів усіх шкіл другого ступеня на випускному іспиті віддають перевагу англійській мові. У гуманітарних ліцях і гімназіях другою мовою для іспиту 66 % випускників обирають німецьку, а 34 % – французьку [61].

Утім стрімкі глобалізаційні процеси та євроінтеграційна спрямованість України вимагають поглиблення вивчення зарубіжного досвіду та відстеження нововведень і тенденцій з метою впровадження ефективних організаційних заходів, методів і форм реалізації іншомовної освіти.

Активне використання новітніх технологій та засобів масової інформації часто згадують як засіб забезпечення доступу до інформаційних і розважальних ресурсів іноземною мовою та налагодження взаємодії з тими, хто розмовляє іншими мовами. Мешканці Скандинавії, наприклад, особливо підкреслюють важливість Інтернету та спеціалізованих баз даних для отримання інформації. У

маленьких країнах, наприклад, Данії, багато телевізійних шоу показують англійською мовою із субтитрами. Також у Данії, де англійська мова є всюдишньою завдяки американським і британським телевізійним програмам, фільмам, комп'ютерним іграм та музичним відео, викладачі розробили успішні стратегії для використання можливості неформального вживання їхніми студентами англійської мови в навчанні.

Також доступ до інформації у Всесвітній мережі та використання нових інформаційних технологій, особливо комп'ютерних мереж, створює додаткові можливості для комунікації серед викладачів іноземних мов та студентів у багатьох країнах. Завдяки електронній пошті, дискусійним групам, чатам Інтернет полегшив спілкування іноземними мовами як для носіїв мови, так і для тих, хто її вивчає.

Деякі успішні методи також передбачають використання виключно іноземної мови на занятті, поділ навчальних груп за рівнем, а не за віком, проектно-орієнтоване навчання та технології, що поєднують опанування країнознавчих матеріалів із навчанням мови.

Важливою є розробка мовної й освітньої політики на національному, регіональному та місцевому рівнях, що може сприяти або перешкоджати успішній мовній освіті. Також однією із найвпливовіших політик є визнання високого статусу іноземної мови в межах навчального закладу. В усіх європейських країнах знання принаймні однієї іноземної мови є обов'язковим для всіх студентів без винятку [33].

Що стосується оцінювання знань, то деякі педагоги приділяють особливу увагу оцінюванню як одній із найдієвіших та ефективних практик у навчанні іноземних мов.

Тому, відповідно до зарубіжного досвіду викладання англійської мови, можна зробити такі висновки:

- починати вивчати іноземну мову якомога раніше;

- створювати на національному та місцевому рівні сприятливу атмосферу й можливості покращення навчання іноземних мов;
- стимулювати оволодіння новітніми технологіями, використання яких проведе до підвищення ефективного навчання мов;
- вивчити досвід розвинутих країн із залучення найкращих випускників у сферу викладання мов, забезпечувати найвищий рівень підготовки викладача до початку роботи його роботи та в процесі неї;
- забезпечити статус іноземної мови як однієї з пріоритетних та обов'язкових дисциплін для професійного розвитку фахівців будь-якого профілю.

Висновки до Розділу 1

У розділі розглянуто та проаналізовано джерельну базу та ступінь дослідження проблеми підготовки викладання англійської мови в європейських країнах. Опрацьовано документи, нормативно-правові акти та закони, концепції, програми, стандарти, рекомендації, що регламентують досвід викладання англійської мови в закладах освіти в Україні та Європейському освітньому просторі.

Сучасний етап розвитку іншомовної освіти характеризується її реформуванням, пошуком ефективних методик викладання у відповідність до особистісних запитів учнів та світових стандартів до вимог, які висуваються до рівня освіти, впровадженням позитивного зарубіжного досвіду не лише у освітній процес, а й в ефективність викладання англійської мови, що актуалізує проблему дослідження.

Значну частину джерельної бази нашого дослідження склали нормативно-правові акти; закони України; укази президента України; загальноєвропейські рекомендації, у змісті яких відображено вимоги до вивчення, викладання та оцінювання під час викладання іноземної мови в закладах загальної середньої

освіти; державні стандарти, що лежать в основі викладання англійської мови у Франції, Німеччині та Польщі.

Дослідження теоретичних засад викладання англійської мови в європейських країнах вказує на ті аспекти, які можуть бути цікавими при модернізації системи іншомовного навчання в Україні:

– англійська мова за останнє десятиліття стала найпопулярнішою обов'язковою іноземною мовою для навчання у системі шкільної освіти не лише в країнах ЄС, але й цілого світу;

– загальна тенденція раннього навчання іноземної (переважно англійської) мови у початкових школах країн-членів ЄС покликана підвищити рівень володіння молоддю англійською мовою в умовах її глобалізації та підвищити мобільність громадян ЄС у майбутньому;

Таким чином, на сучасному етапі входження України в Європейський освітній простір іншомовна освіта є елементом культурної взаємодії, сприяє формуванню інтересів до іншої ментальності та розширення сфери співпраці.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів поставленої проблеми, тому подальший науковий інтерес становитимуть питання вивчення та аналізу європейського досвіду у розвитку та становленні іншомовної освіти, вдосконалення методики викладання англійської мови в зарубіжних закладах освіти.

Отже, можна сказати, що вивчення відповідного досвіду в навчанні англійської мови у загальноосвітніх школах європейських країн є дуже корисним для підвищення ефективності процесу іншомовного навчання у загальноосвітніх школах України.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаємо у європейському досвіді викладання англійської мови задля удосконалення процесу іншомовного навчання учнів українських закладів загальної середньої освіти.

РОЗДІЛ 2 ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ДОСВІДІ ЗАРУБІЖНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

2.1. Особливості викладання англійської мови у Франції

Питання про методологічні засади і моделі використання англійської мови, як мови навчання при отриманні загальної середньої освіти не знаходить достатнього освітлення в педагогічній літературі. Необхідно детальне вивчення європейського та світового досвіду організації процесу навчання через використання англійської мови в якості освітньої платформи для залучення міжнародних педагогічних кадрів та розширення освітнього простору при отриманні вищої освіти.

Ефективним є поєднання навчання англійської мови та англomовної лінгвокультури з паралельним ознайомленням учнів з іншими культурами, при цьому необхідно обговорювати різницю між рідною культурою учня та іншими культурами. Цікаве спостереження С. Маккей, яка пише, що молоді європейці з країн Євросоюзу більш мотивовані при вивченні культури Великобританії, що часто пояснюється бажанням успішно здати один з Кембриджських кваліфікаційних іспитів з англійської мови [79].

Сучасна система французької освіти складалася упродовж останніх двох сторіч та вважається однією із найбільш передових у світі. Основні її особливості – перевага державних навчальних закладів і безкоштовність навчання для всіх, включаючи іноземців. Освітня система у Франції має таку структуру: дошкільна освіта (до 6 років); початкова освіта (6-11 років); середня освіта (11-18 років), після закінчення навчання відбувається екзамен, присвоюється ступінь бакалавра; вища освіта.

Середня школа має два цикли: перший цикл – чотири роки навчання у коледжі; другий цикл – три роки навчання у ліцеї. Ліцей – завершальна ланка

системи середньої освіти й одночасно перехідний щабель до вищої освіти. Головних відмінностей французького ліцею від української середньої школи два. По-перше, на цьому етапі починається спеціалізація, а, по-друге, атестат про середню освіту (*baccalaureat*, або скорочено ВАС) одержують далеко не всі учні ліцеїв, а тільки в середньому 80%. Ліцеїсти складають комплексні заключні экзамени й можуть отримати «бакалавра» – свідоцтво про повну середню освіту з правом вільного вступу в університети [50].

У 1-му циклі початкової школи програма зосереджена навколо двох навичок, а саме мобілізації свого розуміння усних текстів та усного спілкування англійською мовою. З першого уроку вчитель розмовляє з учнем виключно англійською мовою. Початок роботи в англійській мові відбувається через використання автентичних пісень, рим та історій. Отже, 1-й цикл готує шлях для розвитку навичок другого та третього циклів.

Викладання англійської мови на 2-му та 3-му циклах орієнтоване на три навички: усна взаємодія англійською мовою; реінвестувати розуміння прочитаних та почутих текстів; писати тексти. Програма циклу 2 та 3 базується на комунікативному підході [70, с. 56].

За даними статистики, Франція – одна з найгірших європейських країн, що стосується викладання іноземних мов. Згідно з загальноєвропейським опитуванням, Франція посідає 15-е місце серед 16 країн, коли мова заходить про викладання основної іноземної мови, і 12-те за другою іноземною мовою, яку викладають у школі.

Вчителі французьких шкіл викладають англійську мову для своїх учнів з самого початку початкової школи, до якої діти вступають у віці шести років. Але на практиці те, що вони дізнаються, значно різниться, оскільки вчителі не навчені робити це [80].

У коледжі двомовні класи продовжують розвиватися. На початку навчального 2018 року 67% коледжів запропонували викладання другої

сучасної мови на 6-му році порівняно з 47% у 2016 році. Другою мовою є німецька для 55% учнів, які вступають у двомовні класи, англійська для 19% з них та іспанська для 14%.

З початку 2017 навчального року факультативні курси коледжів зосереджені на викладанні європейських мов та культур. 30% коледжів відкрили курс європейських мов та культур на початку 2018 навчального року. На рівні середньої школи продовжують розвиватися європейські або східні мовні секції (European or Oriental language sections), які пропонують посилення викладання мови.

В Іль-де-Франс, відповідно до зобов'язань Прем'єр-міністра, розвиток двонаціональних та міжнародних секцій, а також створення нових класів з рівним часом вивчення мов дозволили посилити міжнародну освітню пропозицію та краще відповідати очікуванням сім'ї, які бажають оселитися у Франції.

Залучення шкіл та навчальних закладів до численних європейських проєктів, організації поїздок та мобільності для своїх учнів та їхнього персоналу, а також прийом європейських учнів сприяє мовній практиці та відкриттю інших культур та робочого середовища. Таким чином, ці заклади беруть участь у побудові європейського громадянства [82].

Президент Еммануель Макрон, відомий у всьому світі як досвідчений спікер англійської мови, хоче забезпечити, щоб французькі діти також добре розмовляли англійською мовою. Франція славиться багатьма речами, але володіння англійською мовою її людей не є однією з них. Порівняно з іншими європейськими країнами, молоді французи погано справляються з тестами з англійської мови. Багато збентежено ставляться до своїх акцентів і, якщо можуть, уникатимуть розмовляти англійською.

Як стверджує французький уряд, у початкових школах потрібно викладати більше англійської мови, що призведе до покращення здатності

французів розмовляти мовою Шекспіра, а також активізувати навчання мови у Франції та покращити низькі знання мови в країні. Також уряд Парижу наголошує на збільшенні уроків англійської мови в початковій школі, що дозволить дітям дивитися мультфільми англійською мовою.

У французьких школах виявляється одна велика тенденція – переважання англійської мови. Загалом 90% шкіл викладають англійську мову, 29% викладають німецьку, 8% італійську, 7% іспанську, 2% португальську, 1% шкіл викладають китайську. Тому англійська мова, перша мова міжнародного спілкування, викладається як пріоритет [78].

У вересні 2018 року Міністерство освіти Франції опублікувало низку рекомендацій для досягнення цього, що включає викладання учням початкових класів таких предметів, як наука, історія та математика англійською мовою та трансляція мультфільмів англійською мовою на громадському телебаченні. Мета полягала в тому, щоб підвищити рівень учнів англійської та вмінню правильно висловлюватися [82].

У Греноблі (Овернь-Рона-Альпи) близько 30 ліцеїв розпочали «проект Еміля» (Enseignement de Matières par l'Intégration d'une Langue Étrangère). Це передбачає пропонування багатьох предметів англійською мовою, окрім звичайних уроків.

Один коледж, Les Barrattes, в Ансі-ле-Вьє (Верхня Савойя), вже п'ять років проводить подібну програму. До кінця коледжу (середньої школи) французькі учні досягають рівня B1, що є таким самим, якого досягли випускники шкіл у більшості європейських та міжнародних країнах [68].

Викладання англійської мови характеризується формалізмом, який зростає з кожним класом. Навчаючись у центрі комунікативної діяльності, існує справжнє бажання зосередитись на усному спілкуванні, а 81% французьких шкіл використовують «рольові ігри», які можна використовувати в

різноманітних ситуаціях: від декламування дитячих віршів, до встановлення сцен або міні-п'єс.

Таким чином, викладання англійської мови у французьких школах справді є не лише засобом оволодіння мовою, але також має громадянський та культурний вимір. З цієї точки зору сприяння кореспонденції, побратимству, подорожам чи іншим проектам навколо викладання мови може бути пріоритетом.

2.2. Викладання англійської мови у Німеччині

За тривалий період становлення німецької нації освіта країни переживала часи злетів та падінь. На стан її розвитку впливали суспільно- політичні, релігійні чинники, гуманістичні ідеї видатних філософів та мислителів. Німецька нація дала світові плеяду видатних вчених, політиків, державних діячів. Відомий канцлер Німецької імперії О. фон Бісмарк свого часу наголошував, що Німеччина своєю могутністю і словом зобов'язана, в першу чергу, своїй освіті. Національною особливістю німецької освіти було виховання високоморальної особистості в традиціях гуманістичної етики. Ідеалом системи освіти XVIII ст. була особистість, наділена такими рисами як доброзичливість, справедливість, внутрішньою свободою вибору, самостійністю, вмінням розрізняти добро і зло, поважати порядок, правила, закони, дисципліну та підкорятися нормам, які існують в суспільстві [51].

Сучасна система освіти Німеччини представлена початковим ступенем, середньою освітою I ступеня, середньою освітою II ступеня, вищою освітою. Початковий ступінь представлений початковою школою (Grundschule), у якій навчаються діти віком від 6-7 років. Перехід учнів до здобуття середньої освіти I ступеня здійснюється після закінчення початкової школи. Тут, протягом п'ятого і шостого року навчання, які відомі як «орієнтаційна фаза», діти та їх батьки остаточно обирають тип середньої загальноосвітньої школи у

відповідності до уподобань і здібностей школярів. Середня освіта представлена середніми загальноосвітніми школами, які розподіляються на школи першого (Sekundarbereich I) і другого (Sekundarbereich II) ступенів. У переважній більшості Федеральних земель існують такі основні типи середніх загальноосвітніх шкіл першого ступеня: головна школа (Hauptschule), реальна школа (Realschule), гімназія (Gymnasium), загальна школа (Gesamtschule), спеціальна школа (Sonderschule) [32].

Кожна земля в Німеччині має власний закон про освіту, тому організація навчання і нюанси отримання атестатів і дипломів можуть значно відрізнятись. Наприклад, в Берліні і Бранденбурзі діти навчаються в початковій школі 6 років, а на решті території країни – 4 роки [36].

Керуючими органами системи освіти є Постійна конференція міністрів освіти і культури земель ФРН. На рівні земель керівництво навчальним процесом здійснюють земельні профільні міністерства, які також затверджують підручники для використання у школах даної землі. У кожній із земель діє свій закон про освіту, складений на основі «рамкового» федерального закону [50].

У школах Німеччини посилену увагу приділяють до вивчення іноземних мов. У більшості земель це англійська. Рівень знань іноземної мови визначається розумінням писаного тексту і діалогу кількох співрозмовників.

Обсяг знань визначається таким чином:

- читання тексту і його розуміння;
- відтворення бесіди іноземною мовою;
- самостійна робота над текстами;
- вільне висловлювання іноземною мовою на основі вивченої лексики;
- нескладне спілкування з ровесниками-іноземцями [36].

Зміст освіти в школах Німеччини побудований на основі використання німецьких освітніх традицій. Під час викладання англійської мови простежується широке застосування нових (ІКТ, смарт-кейси, навчання на

платформі Moodle) і вдосконалення традиційних (наочні, словесні, практичні методи) методів навчання, спрямованих на виховання самостійності учнів, індивідуалізацію навчання. Майже всі теми, з якими діти стикаються під час навчання, додатково реалізуються в позаурочній діяльності. Саме таке поєднання є однією з умов формування інтегрованого освітнього середовища в школах земель Німеччини [52].

Наприкінці XIX століття починає факультативно викладатися англійська мова в прикордонних районах ФРН. А у герцогстві Брауншвейг (Пруссія) англійська мова, починаючи з 1831 р., виносилася на вчительський екзамен [61].

Швидке розповсюдження реальних шкіл підвищеного типу та пов'язане з ним розширення іншомовної пропозиції за рахунок нових європейських мов поставило питання про послідовність їх вивчення. Вже починаючи з 1900 р. англійська пропонується як обов'язкова третя іноземна мова замість французької в гуманітарних гімназіях, а з 1923 р. в Баварії, Брауншвейзі та Гамбурзі, де в народних школах вона була обов'язковою дисципліною вже з 1870 р., англійська вводиться як перша іноземна. Протягом наступних двадцяти років інші землі Німеччини наслідують цей приклад, і вже на початку тридцятих років XX століття англійська викладається як перша іноземна мова майже у 40 % шкіл підвищеного типу.

У період неогуманізму з метою забезпечення існування англійської мови мало позбавитися ознак прагматизму і відповідати вимогам гуманістичної загальної освіти, що означало змінити комунікативну спрямованість навчання на підвищення за рахунок знання мови рівня загальної освіти. Акцент робився на формально-граматичному вивченні англійської мови і читанні класичної літератури, яка мала загартувати дух майбутніх громадян у дусі гуманістичних ідей і Просвітництва. Усе це відбувалося за умов потужної конкуренції з класичними мовами, які в Німеччині не втратили остаточно своїх позицій. І як зазначає Ф. Кліппель [74], вивчення англійської мови відбувалося переважно в

межах граматико-перекладного методу і не тільки щодо класичних мов, яким віддавалася перевага, але й щодо сучасних мов.

У 1995 р. Європейською комісією була висунута теза про те, що кожен учень Європейського союзу має вивчати дві європейські іноземні мови, а на Лісабонській зустрічі у 2000 р. володіння іноземними мовами було задекларовано однією з п'яти ключових кваліфікацій фахівця. Німеччина не є винятком. У структурі та змісті мовної освіти країни іноземні мови займають дуже важливе місце. У більшості шкіл підвищеного типу вивчаються 2–3 іноземних мови. Після появи Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти вивчення іноземних мов набуло нового значення. Автори наголошують на тому, що «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти» (2001 р.) забезпечують спільну основу для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників тощо у Європі. Вони в доступній формі описують, чого мають навчитися ті, хто оволодіває мовою, щоб користуватися нею для спілкування, та які знання і вміння їм треба розвивати, щоб діяти ефективно. Цей опис включає також культурний контекст, у якому існує мова. Рекомендації визначають і рівні володіння мовою, які дозволяють виміряти успіхи тих, хто навчається, на кожному ступені навчання або впродовж всього життя. Відтепер навчання іноземної мови отримало певні орієнтири, воно було уніфіковане не для окремої держави, а для Європи в цілому. Поява цього документа була вимогою часу, тому що міграційні процеси в межах країн Європи, інтеграція та глобалізація світу довели необхідність перетворення іноземної мови з предмету вивчення, зі спеціальності в системі освіти, з професії на інструмент ефективного виконання професійних обов'язків [18].

З початку 20-х рр. ХХ століття англійська мова стала домінуючою в школах Німеччини, а французька дещо втратила свої позиції. Навчальні плани та підручники, що з'явилися на той час, основну увагу приділяли практичному

оволодінню мовою, а переклад з мови оригіналу на німецьку мову відійшов на другий план.

Зміст навчання відтепер полягав у спілкуванні на повсякденні теми та читанні художніх і країнознавчих текстів, мета якого – навчити розуміти культуру інших народів [74].

Незважаючи на те, що німецька мова дуже значуща і поширена в Європі, самі німці приділяють велику увагу вивченню англійської, по праву віддаючи останньому пальму першості. Англійську починають вивчати зазвичай з другого класу. На уроках дотримуються правила – говорити тільки по-англійськи. Особливість німецької освітньої системи – максимум самостійної роботи в учнів, мінімум пояснень учителем. Діти багато працюють в групах, розігрують сценки, діалоги та інше [15].

У Німеччині комунікативні методики є найбільш популярними у викладанні мов. Концентрування на комунікації та міжкультурному навчанні не тільки стимулює продуктивне обговорення проблем навчання й методів, які відображаються в планах та підручниках, а й виливається в покращеному рівні усного та письмового мовлення учнів.

Деякі успішні методи також передбачають використання виключно іноземної мови на занятті, поділ навчальних груп за рівнем, а не за віком, проектно-орієнтоване навчання та технології, що поєднують опанування країнознавчих матеріалів із навчанням мови.

При виборі методів і засобів навчання теж враховуються фактори, які за певних умов можуть або підвищувати ефективність навчання, або, навпаки, загальмовувати його. Насамперед йдеться про використання соціальних форм навчання, організації навчального процесу, використання медійних засобів і текстів, їх відповідності меті навчання. Наголошується на тому, що робота з медійними засобами є ефективною і виправданою лише за умов упевненого володіння ними і викладачем, і учнями. Якщо суб'єкти навчального процесу не

мають достатнього рівня інформативної компетентності, то час і зусилля втрачатимуться не на засвоєння іноземної мови, а на формування навичок роботи з комп'ютером.

Важливими є також сприяння розвитку нових технологій навчання, ініціювання створення мультимедійних засобів, здатних оптимізувати процес навчання, і на їх основі розробка навчальних матеріалів для власних потреб, які б технічно і дидактично відповідали б сучасним стандартам.

Теоретичною основою навчальної програми викладання англійської мови в початкових класах німецьких шкіл є література у вигляді дитячих книжок, оповідань, казок, щоб пізнати рими, пісні, вірші тощо та розуміти їх. Це зазвичай дарує дітям початкової школи багато радості та підвищує їхню мотивацію до вивчення англійської мови. Через це обробка різних форм літературних текстів, міцно закріплені в навчальній програмі з англійської мови, де обов'язковим є теми «На крилах уяви» та підтеми «Фантазійні світи та казки» [11].

У сфері «Спілкування – мовна дія» роблять акцент на розумінні аудіювання/аудіально-візуальному розумінні. Школярі потребують інтенсивної мовленнєвої практики та різних засобів для розуміння (виразна міміка, жести та інтонація, реалії, ілюстрації). Таким чином діти відчують, що вони є частиною класу можуть слідкувати за англійськими розповідями, аудіо-текстами та відео-текстами з урахуванням їх світових знань.

На важливості автентичності, важливості використання в сфері «Міжкультурне навчання» беруться до уваги автентичні матеріали, такі як дитячі книги та дитячі пісні. На основі власного досвіду діти розуміють інших людей; впізнають подібності та відмінності між власною ситуацією та обставинами інших, що посилює розвиток відкритості.

Дитяча та юнацька література описує всі цілеспрямовані літературні твори, які написані або перероблені для дітей та молоді, як читачів. З одного

боку йде сприйняття навколишнього середовища за допомогою відповідної віку підготовки. З іншого – сприйняття розвитку суспільства та світу, а також слугує розвагою. Ці характеристики також стосуються обробки літературних текстів англійською мовою під час викладання та досягнення цілей, а саме:

- пробудити у дітей радість при звучанні іноземної мови;
- зацікавити ліричними формами та історіями;
- підтримувати міжкультурного навчання;
- сприяти інтелектуальному розвитку;
- мотивувати дітей до успішної роботи з англійською мовою [36].

Способом, що використовується при викладанні англійської мови в початковій школі є літературні жанри:

- лірика (ліричні тексти, вірші, оди, сонети, балади, пісні, рими тощо);
- проза (розповідні тексти, казки, байки, історії, новели, повісті, мультфільми, романи тощо);
- драма (драматичні тексти, п'єси, радіоп'єси тощо) [62].

Повторюваний характер і ритм пісень, рим є ідеальним засобом для вивчення мови, як лінгвістичний, психологічний/афективний, когнітивний, культурний та соціальний ресурс.

Д. Кліппель також вважає, що пісні та вірші корисні для підтримки вивчення англійської мови. Вони знайомлять їх із іноземною культурою, підвищують мотивацію учнів та допомагають запам'ятати вимову, слова та речення [75; 84].

Отже, у даному контексті важливим для України є досвід Німеччини, оскільки ця країна має високоефективну систему освіти. У ФРН завжди надається першочергового значення формуванню високопрофесійних кадрів, цілеспрямована підготовка яких починається ще у школі. У цій державі саме школа покликана допомогти учням зорієнтуватись із вибором майбутнього професійного шляху, ще на середньому етапі навчання у школі.

2.3. Методика викладанні англійської мови у Польщі

Мета навчання учнів англійської мови полягає перш за все у тому, щоб людина, яка оволодіває іноземною мовою, могла використовувати її як базову, так і повсякденному житті. Україна впевнено прямує європейський шляхом розвитку, переймаючи досвід розвинутих держав та запроваджуючи у країні певні власні ідеї та реформи. Одним із найважливіших аспектів відновлення держави та її становлення є освіта, а саме базова середня освіта, яку надають навчальні заклади України. Реформи у сфері освіти є наразі актуальним питанням, і тому важливим буде поглянути на досвід європейських країн, порівняти їх освітні процеси [19].

Сучасний розвиток українського суспільства, зумовлений тенденціями загальносвітової та європейської інтеграції діяльності людини у всіх сферах, вимагає швидких адаптаційних кроків і змін у підготовці майбутніх успішних громадян України. Одним із шляхів пошуку й реалізації ефективних оптимізаційних і реформаторських програм є вивчення й використання найкращих здобутків світового досвіду. Першочерговим у цьому аспекті вважаємо дослідження освітніх перетворень у країнах-сусідах нашої держави, зокрема в Польщі, яка демонструє успішне втілення запланованих реформ і чіткий поступ у покращенні стандартів життєдіяльності усіх її громадян.

Польща, як і усі країни Європи, однозначно прийняла до уваги необхідність дотримання стандартів та критеріїв, розроблених Радою Європи, ідеї та положення яких викладені у основних документах, що регулюють педагогічну діяльність – «Європейське мовне портфоліо», «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання». Також важливим фактором високого рівня вивчення англійської мови є прагнення учнів опанувати англійську мову, тобто підвищення рівня свідомості та направленість учнів на майбутнє є надзвичайно важливими пунктами у списку

необхідних кроків до успішного впровадження новітніх підходів до іншомовної освіти [16].

У процесі навчання польські навчальні заклади обов'язково дотримуються правила введення «живого матеріалу» в освітній процес, тобто учні виконують завдання, використовуючи найсвіжіший матеріал, дані та результати досліджень, які звісно представлені у світовому інформаційному просторі англійською.

Важливими моментами організації навчального процесу у вивченні англійської мови та оптимізації його результатів є поява та впровадження новітніх методик та педагогічних технологій. Кроки у цьому напрямі роблять як вітчизняні науковці, так і зарубіжні колеги, зокрема і польські фахівці. Так, у практиці викладання англійської мови у навчальних закладах Польщі застосовуються традиційні, інноваційні та інформаційно-комунікаційні технології, системо-утворювальною основою яких є розвиток активної співпраці учнів та вчителів [20].

У процесі навчання учнів англійської мови польські вчителі використовують комбінацію методів залежно від рівня знань учнів, теми, що вивчається, етапу вивчення навчального матеріалу, типу заняття. Зважаючи на це, згрупували методи викладання англійської мови.

До першої групи віднесли традиційні методи навчання, а саме: комунікативний, граматико-перекладний, аудіолінгвальний, безпосередній, груповий, конструктивістський та метод проекту.

До другої – інноваційні методи. Метод запитань і відповідей «Академії наук» (*akademii nauki*) передбачає спеціально розроблену систему повторень і запитань, що сприяє запам'ятовуванню матеріалу; швидкому темпу ведення заняття, оскільки немає потреби перекладати навчальний матеріал, виробляє вміння мислити іноземною мовою. Крім того, особливістю навчання іноземних мов у технічних університетах Польщі є заміна викладача кожного семестру

протягом усього періоду навчання. Вважають, що зміна лекторів привчає розуміти різні акценти та інтонації [81].

Метод «відкриття» («Otwarcie») полягає в поступовому навчанні: спочатку – сприймати інформацію на слух, потім – розвивати навички спілкування, після цього – оволодівати графічними навиками та основами граматики. Основна особливість цього методу – регулярні перегляди художніх фільмів (наприклад, раз на два тижні), а також створення ситуації перебування студента за кордоном завдяки елементам інтерактивності.

Дуальний метод (metoda dualna) полягає в почерговому викладанні курсу іноземної мови польським викладачем і носієм мови. На заняттях з польським вчителем учні ознайомлюються з новим матеріалом, тренуються в правописі, тлумаченні текстів. Розглянутий матеріал, закріплюється потім під час спілкування з носієм мови.

Дистанційні методи (metody dystansowe e-learning) – сучасні методи навчання англійської мови, що ґрунтуються на сучасних ІКТ. Вони доповнюються традиційними зустрічами з вчителем, який виконує функцію вчителя-консультанта. Таке поєднання є ефективним, тому що знання і вміння, здобуті під час підготовки учнів он-лайн, які також контролюються вчителем, вдосконалюються під час традиційних зустрічей [87].

Щодо української практики впровадження дистанційного навчання у сфері викладання англійської мови, варто зауважити, що більшість закладів загальної середньої освіти перебувають на початковому етапі впровадження цієї ідеї та стадії експериментального тестування різних інформаційних платформ. Водночас, викликає сумнів власне ідея ефективності дистанційного навчання у вивченні англійської мови, оскільки вона вимагає залучення значних ресурсів для організації позакласної роботи та фактично проведення індивідуальних занять, які в українських реаліях є неефективними, енергозатратними та фінансово невиправданими. Свідченням цьому є мізерна плата (якщо вона

взагалі здійснюється) вчителям за розроблені програми та провадження дистанційного навчання, до прикладу, іноземним учням. Як показує практика, дистанційне навчання є ще одним способом економії фінансових ресурсів закладів освіти за рахунок педагогічного складу, чия праця майже повністю нівелюється.

Польські науковці-практики розробили також низку авторських методів, спрямованих на оптимізацію навчального процесу та отримання кращих результатів у ході опанування англійською мовою. Такі методи складають третю групу.

Так, метод В. Бронярка (W. Broniarka) передбачає читання тексту вголос та його аналіз у формі перекладу (дослівного і літературного), спочатку – з англійської мови на польську, а потім – з польської на англійську. Після цього учні вивчають нові лексичні одиниці та закріплюють граматичні правила. Цей метод потребує творчого мислення та активності учнів. Суть його полягає в сумлінному повторенні трансльованих вчителем зразків в контексті володіння англійською мовою [81].

Метод Л. Шкутника (L. Szkutnik) ґрунтується на діалогічному мовленні, що забезпечує механічне засвоєння певних структур. Цей польський науковець створив невеликі посібники зі схемами коротких діалогів, де подано запас слів, необхідний для обміну думками (наприклад, *Express it in English, English Dialogues*).

Метод З. Бжешкевіча (Z. Brzeškiewicz) передбачає використання на заняттях текстів популярних пісень улюблених артистів, а також прислів'їв, приказок, афоризмів. Для популяризації свого методу дослідник створив підручник «Lyrics» на основі текстів пісень, а польський науковець С. Гачинський (S. Garczyński) видав посібник для навчання англійської мови «Attractive Exercises», що містить прислів'я, приказки, афоризми та анекдоти [87].

Метод TPR (Total Physical Response) – метод повного фізичного реагування націлений на сприйняття мови через органи чуття і підходить для кінестетиків, аудіалов і візуалів. З'явився в 60-70-х роках минулого століття, коли професор психології університету Сан-Хосе, Джеймс Ашер, спостерігаючи за малюками, які освоювали свою першу мову, зауважив, що спочатку діти виконують команди дорослих, а потім вже починають говорити. Він зробив висновок, що найкраще нові слова і фрази можна запам'ятати, якщо підкріплювати знання діями [2].

Спочатку метод TPR призначався для дорослих і ґрунтувався на теорії про півкулях, згідно з якою, ліва півкуля мозку відповідає за абстрактно-логічне мислення і мовні здібності, а праве – за мислення, творчість і інтуїцію. Ашер запропонував задіяти при вивченні мови праву півкулю, а не тільки ліву.

Зараз ця теорія застаріла і наші півкулі працюють практично однаково. Але метод повного фізичного реагування залишився.

Суть методу полягає в запам'ятовуванні нових слів, фраз і лексичних конструкцій за допомогою жестів, виконання команд, пантоміми і гри. Наприклад, на слово ball (м'яч) діти зображують сам предмет і гру з ним. Таким чином можна вивчити величезну кількість слів, запам'ятовуючи їх асоціативно.

У дітей молодшого шкільного віку переважає наочно-образне мислення, їм важко проводити паралелі між українською та англійською, тим більше перекладати. Щоб запам'ятати нове слово дитині потрібно співвіднести це слово з його образом – предметом, картинкою або жестом, в чому і допомагає TPR, за яким працюють в польських школах.

Основне правило TPR: не можна зрозуміти те, чого ти не зробив сам. На заняттях учні не є пасивними слухачами, вони активно залучаються до освітнього процесу: повторюють слова, фрази з різною інтонацією, рухами, придумують свої ігри, танцюють. Дієслова руху таким чином вивчаються на ура. При такому запам'ятовуванні задіюється наочно-образне мислення і

приводити додаткові пояснення або паралелі з рідною мовою не потрібно, достатньо згадати слово і жест або картинку, яка його характеризує.

TPR можна і потрібно застосовувати для вирішення безлічі завдань:

- відпрацювати лексику, пов'язану з рухами (go, smile, bow, jump) і частинами тіла (head, nose, eye, back);
- активізувати тимчасові конструкції (Every morning I get up, I wash my face, I make breakfast);
- вивчити вираження класного вжитку і команди (Open your books, stand up, close you eyes);
- інсценувати розповіді та історії;
- для релаксації і зміни діяльності під час фізкультхвилинки [22].

Наприклад, можна інсценувати відому казку про Пряникового Чоловічка, вивчивши по ходу дії багато нових слів. Для наочності можна разом з дітьми зробити фігурки пряника з картону, пластиліну або тіста [20].

Слова взагалі не потрібно перекладати – просто співайте і показуйте частини тіла на собі. Діти швидко і легко їх запам'ятають.

Звичайно, як і в будь-якому методі, в цьому є свої плюси і мінуси. Спочатку розглянемо позитивні сторони використання TPR:

- діти найкраще запам'ятовують те, що весело і цікаво (та й багато дорослих теж), тому ігри і зміна ролей з учня на вчителя сприяють мимовільному запам'ятовуванню нових слів, фраз і подальшого їх вживання в мові;
- завдання на TPR можуть грати роль фізкультхвилинок, не дають дітям занудьгувати і завжди цікаві;
- за допомогою цього методу можна розіграти практично будь-яку пісню, казку, історію і вона запам'ятається набагато краще без усякого зубріння;
- TPR можна застосовувати навіть у великих класах, не боячись, що комусь це може не сподобатися [81].

А тепер, зупинимось більш детально на мінуси, які, на жаль теж є:

- головним мінусом цього методу є ригідність мислення дорослої людини, неприйняття чогось нового і на перший погляд, дивного. Та й спочатку, фізично складно весь урок або частину його провести в русі, вигадувати рухи, заряджати всіх дітей хорошим настроєм і бажанням грати;

- також в ході занять потрібно використовувати додатковий матеріал, який потрібно заздалегідь підготувати і принести (а це можуть бути не просто паперові матеріали, але навіть ляльки і цілий театральний реквізит);

- істотним мінусом TPR є те, що його практично не можна використовувати при вивченні граматики, хоча автоматизувати деякі граматичні структури можливо;

- дорослим людям досить складно, і зовсім не вивчати мову, як це роблять діти, а в грі і в русі [81].

Принципова відмінність від граматично-перекладацький метод в тому, що TPR зосереджує увагу учнів тільки на значенні слів (а не на їх граматичних ознаках, як це буває в граматико-перекладному методі: терміни рід, число, спосіб, відмінок і ін. Не вводяться і граматичні ознаки слів не акцентуються).

Метод повного фізичного реагування також широко використовується при введенні нових слів і поясненні нового матеріалу на уроках англійської мови у всьому світі.

Метод TPR справив великий вплив на розробку методу сторітеллінга TPRS (Teaching Proficiency through Reading and Storytelling), який базується на гіпотезах Стівена Крашена про те, яким чином людина освоює нову для неї мову, і система жестів і дій входить в арсенал прийомів будь-якого вчителя-сторітеллера. Але в сторітеллінгі класичні TPR-команди переосмислені: свої історії вчитель-сторітеллер активно ілюструє мовою тіла – мімікою обличчя, позами, жестами, діями.

Вищезазначені методи відкрили шлях для роздумів про форму сучасної мовної освіти Польщі. Кожен з них, хоча часто і недосконалий у своїх припущеннях чи реалізації, мав значний дидактичний матеріал та практику. Окремі елементи цих методів виявляються в сучасних програмах навчання англійської мови на різних освітніх рівнях. Деякі з них також почали викладати в інтегрованій освіті [83].

Тому в навчальних закладах Польщі та України спільною є спрямованість іншомовної освіти на наступні аспекти: формування міжкультурної компетенції, стимулювання саморозвитку учнів, вміння спілкуватись із англійськими опонентами та орієнтуватись у сучасному світі, використовуючи англійську мову у навчанні та для особистих цілей. Важливою метою вчителя англійської мови у навчальному закладі будь-якої європейської держави є переконання учня, що англійська мова не є мовою одноразового, «шкільного» використання, це жива мова сьогодення, яка є відображенням світу та життя суспільства.

Висновки до розділу 2

У другому розділі визначено й проаналізовано досвід європейських країн у викладанні англійської мови в закладах загальної середньої освіти, якими є: використання Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти; використання різних методик викладання, що зумовлюють вимоги до ефективного викладання англійської мови у світовому освітньому просторі. Розвиток іншомовної освіти у Європейських країнах відіграє особливу роль у сучасній системі освіти та визначається сьогодні такими чинниками, як глобалізація та інтернаціоналізація.

Глобалізація як об'єктивний чинник, що впливає на розвиток іншомовної освіти в європейському просторі, створює необхідність розробки методичних рекомендацій викладання англійської мови та впровадження ефективних методик. Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більшу сферу

зкладів загальної середньої освіти України. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Інтеграція в середній освіті покликана сприяти покращенню викладання англійської мови у межах країн Європейського простору. Інтеграція в освіті – це частина складного і всеохоплюючого наближення, взаємодії, взаємопроникнення національних структур.

Визначено, що в основі викладання англійської мови в європейських країнах ефективними методиками є:

- з досвіду Німеччини – проектно-орієнтовне навчання та технології;
- від французьких методик – застосування автентичних текстів;
- метод З. Бжешкевіча та метод повного фізичного реагування (TPR) – від польських методик викладання англійської мови.

Питання поліпшення якості викладання англійської мови як другої іноземної у європейських навчальних закладах залишається актуальним. Аналіз методик викладання і програм дозволяє стверджувати, що увага приділяється в першу чергу практичним аспектам оволодіння мовою, комунікативній спрямованості навчання та мовній підготовці. У науковій літературі починають дискутуватися питання, котрі раніше не потрапляли до наукового розгляду. Серед них слід назвати насамперед можливості шкільного та позашкільного оволодіння мовою, білінгвізму, навчання іноземної мови в молодшому віці, змісту мовної освіти на просунутому етапі тощо. Наголошується на необхідності прагматичного підходу до вивчення англійської мови. Крім того, важливим компонентом мовної освіти є сьогодні міжкультурний аспект, що відіграє провідну роль в організації навчального процесу і у відборі навчального матеріалу при складанні підручників та посібників. Завдяки появі технічних можливостей вивчення англійської мови кардинально змінило свій характер. Аудитивні, візуальні, аудіовізуальні та цифрові засоби навчання дозволяють

безпосередній контакт з мовою і культурою, а також прямі контакти з носіями мови.

Найбільш важливими та ефективними пунктами з досвіду європейських країн для використання у вітчизняній системі освіти з метою піднесення рівня володіння англійською мовою на новий рівень є такі:

- починати вивчати іноземну мову якомога раніше;
- створювати на національному та місцевому рівні сприятливу атмосферу й можливості покращення навчання іноземних мов;
- стимулювати оволодіння новітніми технологіями, використання яких проведе до підвищення ефективного навчання мов;
- вивчити досвід європейських країн із залучення найкращих методик у сферу викладання англійської мови.

РОЗДІЛ 3 ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Досвід використання зарубіжних методик у викладанні англійської мови у КЗ «Гімназія зі структурним підрозділом початкової школи № 1 Маріупольської міської ради Донецької області»

Акцентовано на тому, що в Україні поступово впроваджується зарубіжний досвід викладання англійської мови. Ми апробували та пропонуємо впроваджувати в роботі зарубіжний досвід викладання англійської мови. Для цього потрібні подальші заходи з впровадження зарубіжних методик при викладанні англійської мови в закладах загальної середньої освіти України та удосконалення навчальних планів та програм. Особливості методики викладання англійської мови простежуються через інтеграцію зі здобутками світової педагогічної думки і використання Європейського досвіду. Тому процес викладання англійської мови постійно вдосконалюється та поповнюється новими методиками. Вивчення та застосування досвіду європейських країн є необхідною умовою для функціонування системи освіти та суспільства в цілому.

Великі соціокультурні зміни освітньої парадигми вимагають становлення якісно нових ознак суспільної свідомості й практики, нового типу культури, мислення та ринкового господарювання. Основною метою освіти сьогодні є формування всебічно розвиненої особистості як основної цінності суспільства, подальше підвищення якості освітніх послуг.

В Україні вимоги до викладання англійської мови здійснюється на основі нормативно-правових документів: Закону України «Про засади державної мовної політики», Указу Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти, Державного стандарту базової і повної загальної середньої

освіти, Державного стандарту початкової загальної освіти, Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти.

Головним у навчанні англійської мови є формування комунікативних компетенцій в учнів, основою для якої є комунікативні уміння, сформовані на основі знань і навичок у мові. Розвиток комунікативної компетенції залежить від соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум, сприяють її соціалізації в новому для неї суспільстві.

Головним напрямком розвитку сучасної іншомовної освіти в Україні є підвищення рівня вітчизняного навчання до європейських стандартів і входження в загальноєвропейський освітній простір.

Одним із пріоритетних напрямків реформування освіти в українській закладах загальної середньої освіти є необхідність «досягнення якісно нового рівня у вивченні англійської мови». На відміну від інших предметів, англійська мова – це ціла галузь знань, оскільки розкриває перед людиною скарбницю іншомовної культури, новий стиль життя. Входження України у світове співтовариство вимагає досконалого володіння англійською мовою.

Оптимізація (від лат. *Optimus* – «кращий»), якщо розглядати в загальному вигляді, позначає вибір найкращого, найбільш сприятливого варіанту з безлічі можливих умов, дій, засобів і тому подібне. Якщо оптимізацію перевести у процес навчання, то вона буде означати вибір такої його методики, що забезпечує досягнення найкращих результатів за мінімальних витратах часу та сил вчителя і учнів при певних умовах.

В Комунальному закладі «Гімназія зі структурним підрозділом початкової школи № 1 Маріупольської міської ради Донецької області» викладання англійської мови базувалося на граматико-перекладному підході, комунікативних методиках, прямих методах, повторенню та запам'ятовуванню звуків, слів та речень.

Методика викладання англійської мови це наука, яка постійно знаходиться у пошуку найбільш ефективного способу навчання іноземної мови. На сучасному етапі англійська мова є мовою міжнародного спілкування, а існуючі потреби на якісні послуги з навчання цієї мові вимагає стрімкого розвитку методики викладання англійській мові. Кожного року створюються нові підручники, розробляються нові методики викладання, проводяться чисельні дослідження для винайдення найкращого способу навчання мові.

Метод навчання – одне із центральних понять у викладанні іноземної мови. Метод, який використовується під час навчання, відображає ваше бачення мови та широту ваших знань. В англомовній лінгво-дидактичній термінології, терміни «підхід» («approach») та метод («method») мають близьке чи навіть однакове значення.

Використовуючи граматико-перекладний підхід (Grammar-Translation Approach), то в мові вбачаємо ряд граматичних правил/закономірностей, відповідно, мову вивчають через їх аналіз та застосування. Види роботи включають заучування лексем напам'ять, акцентування уваги на грамотності (пряма протилежність принципу «Fluency rather than accuracy» – тут скоріше «Nothing but accuracy», а отримуємо «Everything but fluency»), переклад текстів чи окремих речень з L2 на L1 і навпаки.

Метою навчання в межах граматико-перекладного методу було навчання читання та перекладу текстів, переважно художніх, на українську мову. В цьому вбачалася загальноосвітня мета вивчення англійської мови, а саме: розвиток логічного мислення учнів за допомогою граматичних вправ.

Основними принципами перекладних методів навчання англійської мови в закладі були:

– писемне мовлення, яке представляє справжню мову, як основа навчання;

- синтез і дедукція, як найголовніші процеси логічного мислення, що зумовлюють заучування граматичних правил та слів і складання на їх основі речень;

- аналіз, як провідний процес логічного мислення і відповідно аналіз та дослівний переклад зв'язних оригінальних текстів;

- засвоєння мовного матеріалу шляхом перекладу та механічного заучування;

- застосування аналогії на базі української мови.

У процесі навчання за комунікативним методом учні набували комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчалися комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно усі вправи та завдання були комунікативно-виправданим дефіцитом інформації, вибором та реакцією (information gap, choice, feedback).

У рамках навчання мовлення за комунікативною методикою в закладі освіти широко використовувалися опори різних видів: змістові та смислові, словесні й зображальні, що допомагали керувати змістом висловлювання (текст, мікро-текст, план, логіко-синтаксична схема), а також засвоювати граматичний матеріал мовні ігри, що дають змогу спілкуватися в різних соціальних контекстах та в різних ролях.

Існування різних варіантів цього напрямку в сучасній методиці, які мають різні назви «Whole Language Content Approach», «Cognitive Approach», «Content-Based ESL Program», «Cognitive Academic Language Approach» – свідчить про зростаючий інтерес до навчання англійської мови та прагненню впровадження зарубіжного досвіду викладання.

Основними положеннями прямих методів під час викладання англійської мови в гімназії є ті ж процеси, що й при оволодінні українською мовою; головну роль у мовленнєвій діяльності відіграють пам'ять та відчуття, а не мислення.

Позитивним у використанні прямих методів було те, що вони віддають перевагу живій розмовній мові, наявна система фонетичних вправ та різноманітних безперекладних засобів семантизації лексики, а саме:

- показ малюнків, предметів;
- демонстрація дій;
- використання синонімів, антонімів, дефініцій, коментаря іноземною мовою, ілюстративних речень, а також навчальних матеріалів, що відображають життя, культуру та побут народу країни.

Навчання за цими методами відбувалось в атмосфері англійської мови на відміну від занять за граматико-перекладним методом, на яких мали місце розмови про англійську мову на українській мові.

До недоліків прямих методів можна віднести безпідставність повного виключення рідної мови з процесу навчання. Незважаючи на всі зусилля вчителів, учні мимовільно, особливо на перших порах, намагаються встановити у своїй свідомості зв'язки між словами рідної мови та іноземної.

У процесі викладання англійської мови вчителі закладу більшу частину уроку пояснювали, ілюстрували, запитували, ставили завдання за зразком і дуже мало часу відводили на активну пізнавальну діяльність учнів. Проблемні, дослідницькі та практичні метод використовувалися недостатньо. Звідси слабкий розвиток самостійного мислення учнів, віддання ними переваги стереотипним рішенням, невміння вибирати ефективні прийоми роботи з пізнавальними об'єктами та підручником.

Розуміючи необхідність та прагнучи «йти в ногу з часом», давати ази англійської мови з молодших класів, відповідно до європейських методик, розглянуто як саме це робилося у закладі, та які напрацювання й досвід найбільш ефективні та результативні.

За результатами дослідження розглянули європейські методики викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти. На основі

цього апробували найбільш поширені та ефективні методики викладання. Серед них виокремили: проєктно-орієнтоване навчання та технології, з досвіду Німеччини; застосування автентичних текстів від французьких методик, а також метод З. Бжешкевіча, сторітелінгу та метод повного фізичного реагування взяли за приклад від польських методик викладання англійської мови.

3.2. Методичні рекомендації щодо застосування зарубіжного досвіду викладання англійської мови у закладах загальної середньої освіти

Проналізувавши досвід Франції, Німеччини та Польщі пропонуємо покращити викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти та запропонувати методичні рекомендації для впровадження під час викладання англійської мови.

Методика викладання англійської мови це наука, яка постійно знаходиться у пошуку найбільш ефективного способу навчання людини мові. У сучасному світі англійська мова є мовою міжнародного спілкування, а існуючий попит на якісні послуги з навчання цій мові вимагає стрімкого розвитку методики викладання англійській мові. Кожного року створюються нові підручники, розробляються нові методики викладання, проводяться чисельні дослідження для винайдення найкращого способу навчання мові.

Метод навчання – одне із центральних понять у викладанні іноземної мови. Метод, який ви використовуєте, відображає ваше бачення мови та широту ваших знань. В англомовній лінгводидактичній термінології, терміни «підхід» («*approach*») та метод («*method*») мають близьке чи навіть однакове значення.

Використовуючи граматико-перекладний підхід (*Grammar-Translation Approach*), то в мові вбачаємо ряд граматичних правил/закономірностей, відповідно, мову вивчають через їх аналіз та застосування. Види роботи включають заучування лексичних одиниць напам'ять, акцентування уваги на грамотності (пряма протилежність принципу «*Fluency rather than accuracy*» – тут

скоріше «Nothing but accuracy», а отримуємо «Everything but fluency»), переклад текстів чи окремих речень з L2 на L1 та навпаки.

Метою навчання в межах граматико-перекладного методу є навчання читання та перекладу текстів, переважно художніх, на рідну мову. В цьому вбачається загальноосвітня мета вивчення іноземної мови, а саме: розвиток логічного мислення учнів за допомогою граматичних вправ. У названих перекладних методах чітко виступає як основа навчання, так і основні засоби навчання: у граматико-перекладному методі – вивчення граматики та дослівний переклад, в текстуально-лексико-перекладному – вивчення мови на зв'язних, здебільшого оригінальних текстах шляхом перекладу їх на рідну мову.

Авторський метод З. Бжешкевіча з польського досвіду викладання має на увазі використання на уроках англійської мови популярних пісень артистів, прислів'їв, приказок та афоризмів.

Кожен з нас час від часу використовує у своєму спілкуванні вислови на зразок «береженого Бог береже», «в тихому болоті чорти водяться», «що посієш, те й пожнеш» та може застосовувати в своєму мовленні не задумуючись. Це пояснюється тим, що ми вживаємо прислів'я на підсвідомому рівні. Це один з проявів так званого відчуття мови, і воно не спрацьовує в іноземних мовах.

Прислів'я не можна просто перекладати, адже ці особливі мовні засоби відображають культуру та світосприйняття народу-носія мови. Кожен етнос сприймає навколишній світ, інтерпретує та висловлює свої емоції по-своєму. Тому знайомство з прислів'ями на уроках англійської мови та пошук їх еквівалентів в українській мові є невід'ємною частиною вивчення мовно-культурних особливостей з метою набуття вправності у спілкуванні.

Рекомендуємо використовувати на уроках наступні популярні англійські прислів'я:

When in Rome, do as the Romans. – Серед вовків жити – по-вовчому вити.

Don't judge a book by its cover. – Зустрічають по одягу, проводжають по розуму.

Strike while the iron is hot. – Всьому свій час.

Practice makes perfect. – Повторення – мати навчання.

Don't make a mountain out of an anthill. – Не роби з мухи слона.

Actions speak louder than words. – Людина красна не словами, а добрими справами.

Curiosity killed the cat. – Цікавій Варварі на базарі носа відірвали.

No news is good news. – Відсутність новин - хороша новина.

Speak of the devil. – Про вовка промовка, а вовк на поріг.

The grass is always greener on the other side of the hill. – Всюди добре, де нас нема.

Нижче наведено декілька прислів'їв, які, хоча й передають той самий зміст, дуже різняться в словесному оформленні.

Таблиця 3.1

№ п/п	Англійське прислів'я	Дослівний переклад	Український еквівалент
1.	A cat in gloves catches no mice	Кіт в рукавицях не ловить мишей	Любиш кататися – люби і саночки возити
2.	A gift in the hand is better than two promises	Краще подарунок в руці, ніж дві обіцянки	Краще синиця в долоні, ніж журавель в небі
3.	Don't quarrel with your bread and butter	Не сварися зі своїми хлібом та маслом	Не плюй в криницю – прийдеться води напитися
4.	Go home and say your prayers	Іди додому та говори свої молитви	Не сунь носа в чужі справи
5.	He that has a great nose thinks everybody is speaking of it	Той, у кого гарний ніс, думає, що всі про нього говорять	На злодієві шапка горить

6.	It rains cats and dogs	(не перекладається)	Лле, як з відра
7.	When pigs fly	Коли свині почнуть літати	Коли рак на горі свисне
8.	Put that in your pipe and smoke it	Поклади це в свою трубку і викури	Зарубай це собі на носі

Одним із найбільш ефективних способів впливу на почуття та емоції учнів є розучування пісень на уроках іноземної мови. Пісні повинні мати місце на уроці для того, щоб допомогти створити дружню атмосферу співпраці, вкрай необхідну під час навчання англійської мови.

Деякі рекомендації до застосування пісень на уроці англійської мови:

1. Створити певну атмосферу на уроці. Пісні можна використовувати як фізкультхвилинки, засіб релаксації або створення приємної атмосфери на уроці. Працюючи з текстами пісень, учні почуватимуться впевненіше, ніж під час роботи зі звичайними текстами.

2. Ввести лексику. Існує тісний зв'язок між ритмом та мовленням. Відчуття ритму – необхідний крок у вивченні мови. Популярні пісні мають приклади сучасної розмовної мови – і це є одним зі шляхів введення живої мови під час викладання.

3. Ознайомити з культурою країни. Музика несе на собі відбиток часу та місця, де її було написано. Кожна пісня – це культурне надбання, яке несе в собі значиму частину соціальної інформації. Через пісні можна порівняти культуру різних країн. Пісні можна використовувати як тексти, так само, як і вірші, розповіді чи інший автентичний матеріал.

4. Пісні як допоміжний матеріал. Пісні можна використовувати і як допоміжний матеріал до підручника або в інших навчальних ситуаціях: використання пісні в особливих випадках або, коли підручник не містить необхідного матеріалу.

5. Інтерес учнів. У сучасному житті популярні пісні мають сильний вплив на нас. Учителі заохочують учнів до вивчення англійської мови, ураховуючи «подвійний» інтерес: власний та інтерес учнів.

Пропонуємо застосовувати певний алгоритм у роботі з навчальним потенціалом пісень:

1. Для початку, пісні прослуховуються. За другим і навіть за третім разом учні намагаються підспівувати в першому режимі. Не варто намагатись вивчити пісню за один урок. Повторювати матеріал пісні можна під час «налаштування» учнів на англомовну атмосферу на початку уроку або під час релаксації. Швидшому й міцнішому запам'ятовуванню слів пісні учнями сприяють спів із рухами, ритмічним плесканням у долоні, танцювальними па в такт мелодії пісні. У результаті пісня обов'язково запам'ятається й буде зрозумілою навіть без перекладу.

2. На одному уроці англійської мови можна використати декілька пісень залежно від теми та мети, яку ставить перед собою вчитель. Наприклад, на уроці в першому класі з теми «Іграшки. День народження», проведеному після трьох місяців навчання першокласників англійської мови, діти вітаються піснею «Good Morning», у процесі уроку співають «My Pretty Doll» (на основі комбінації структури «I have»,) наспівують питання іграшці (відповідає вчитель, наспівуючи, або один з учнів): «What is your name? How old are you? Where do you live?». На цьому ж уроці діти виконують фізкультхвилинку під мелодію Ducklings («Каченята»), вітають іграшку (котика Тома) з днем народження під пісеньку «Happy Birthday», танцюють під пісню «Three Little Kittens» (ще одна фізкультхвилинка), вітають гостей з Новим роком та Різдвом піснею «We Wish You a Merry Christmas».

Звичайно, робота з піснею в 1-2-му класах відрізняється від роботи в третьому, тим більше в четвертому класах, оскільки в дітей – більше знань, навичок у цілому і з англійської мови, зокрема.

У середній ланці існує проблема вибору найбільш відповідних пісень серед безлічі наявних у всіляких джерелах, адже вони повинні задовольняти певні вимоги: бути автентичними, мати відповідну мелодію; бути емоційними й актуальними; доступними в мовному плані, а також відповідати віковим особливостям учнів.

Учителеві бажано обирати пісні дуже виважено. Придатність пісні залежить від того, наскільки відповідає вона цілям матеріалу, що вивчається. Слова мають бути легкими для сприйняття, вимовлятися чітко, збагачений словниковий запас – бути різноманітним, а пісня повинна містити в собі якесь послання чи хоча б розповідати цікаву історію.

Пропонуємо взагалі уникати пісень наступного типу: пісень у швидкому темпі; пісень, де музика глушить слова; пісень із неякісною поезією; пісень, які межують із непристойністю; пісень, які є провокаційними (наприклад, щодо релігійних переконань).

Бажано, щоб вивчення пісні мало якесь продовження й логічно пов'язувалось із подальшим заняттям або самостійною роботою учнів – наприклад, у позакласній роботі – при проведенні тижнів англійської мови (ранки, вечори, ярмарки пісень, пісенний вернісаж, бенефіс, конкурси, змагання, тощо).

При роботі з піснею можна використовувати відеокліпи, які часто є справжніми художніми шедеврами, у яких майстерно поєднано звук, зображення, текст.

Заняття, повністю присвячене роботі з піснею, включає вступну частину, мета якої – зацікавити учнів. Види робіт, що пропонуються, покликані: створити семантичне поле за темою запропонованої пісні (наприклад: «У парах за дві хвилини пригадайте якомога більше слів на тему пісні. Складіть декілька речень із цими словами»); запропонувати учням прослухати музичний вступ до пісні та уявити тему, персонажів.

Наступний етап – ознайомлення з піснею, досягнення свідомого слухового сприйняття, виписати незнайомі слова, розібрати синтаксис та граматику, перевірити використаний словник і, нарешті, спробувати проаналізувати зміст пісні. Коли кожен учень цілком зрозумів зміст вірша, вмикається пісня, й учні співають її вголос, щоб практикуватися у вимові.

Учитель може застосувати найрізноманітніші вправи на уроці під час роботи з піснею. Наприклад:

- згадайтесь про зміст пісні, виходячи з її назви або ключових слів;
- заповніть пропуски словами з пісні (іменниками, дієсловами тощо);
- розташуйте в послідовності переплутані рядки пісні;
- напишіть відсутні рядки;
- доберіть рими з поданих учителем слів і закінчіть рядки;
- підкресліть або доберіть синоніми (антоніми) до слів, які дані вчителем на дошці;
- знайдіть «приховані» слова;
- поясніть ідіоми своїми словами;
- розв'яжіть кросворди;
- уявіть і розкажіть, намалюйте те, про що тобі розповів музичний уривок;
- обговоріть з учнями враження, що виникли під час прослуховування музичного твору або своє ставлення до того, про що йдеться в пісні.

Вибір учителем вправ, які він застосовує під час ознайомлення учнів із піснею, знову ж таки цілковито залежить від мети, яку він собі обрав.

Пропонуємо технологію проведення окремих вправ.

1. Пісні по рядку.

Розрізати вірші пісні по рядках і роздати їх учням для опрацювання в парах або групах. Попросити їх розташувати рядки у правильному порядку до прослуховування. Старші учні можуть пояснити, чому саме так чи інакше вони

розташували рядки. Прослухавши пісню вдруге, учні розташовують рядки належним чином. І ще можна роздати по рядку кожному учню та попросити запам'ятати свій рядок, а потім зібрати аркуші. Після цього учні повинні розташуватися в кімнаті один за одним у тому порядку, який, на їхню думку, буде в пісні. Потім вони слухають пісню й виправляють свої помилки.

2. Сплутані слова.

Написати слова на дошці або на роздавальному матеріалі, але всі слова повинні бути розташовані в неправильному порядку. Учні повинні прослухати пісню й розташувати слова у правильному порядку. Вони можуть обвести в коло слова, які вони не знають.

3. Пропущені слова.

Це завдання краще використовувати з короткими та повільними піснями. Це завдання полягає в тому, що вчитель готує роздавальний матеріал, де пропускає кожне сьоме чи п'яте слово, або необхідні слова. Учні слухають пісню, потім їм роздають слова пісні із пропусками, і вони вписують пропущені слова. Можна надати учням підказку й написати першу літеру пропущеного слова.

4. Пісенні картки.

Ця вправа краще пасує до повільних та коротких пісень. Учитель готує чисті картки, на яких пише слово або фразу з пісні. Разом усі картки утворюють повний набір віршів пісні. Під час слухання пісні учні розташовують картки по порядку.

Приклади вправ, які можна використати в роботі з піснею «Old MacDonald»:

1. Answer the questions:

What is this song about?

What animals do you think to hear in this song?

Are they domestic or wild animals?

Have you got any domestic animals? What are they?

2. Matching.

1. Turkey	a) moo
2. Dog	b) oink-oink
3. Sheep	c) chick-chick
4. Chick	d) meow
5. Pig	e) quack-quack
6. Cat	f) baa-baa
7. Cow	g) gobble-gobble
8. Duck	h) bow-wow

3. Fill in the gaps.

1) My little doggy says «_____»	a. «Moo-moo-moo»
2) My little kitty says «_____»	b. «Oink-oink-oink»
3) My little cow says «_____»	c. «Bow-wow-wow»
4) My little piggy says «_____»	d. «Meow-meow-meow»

4. Choose the correct item.

- 1) Oink-oink-oink. Who says it?
a) A cow; b) a dog; c) a pig.
- 2) What is the English for «гав-гав»?
a) «Meow-meow»; b) «Bow-wow»; c) «Cockle-a-doodle-doo».
- 3) Find «the mother» for the little chicken:
a) a goose; b) a cock; c) a hen.

Знаючи, наскільки популярними є англійські пісні та музика серед більшості учнів, як багато позакласного часу їм присвячено, використовуючи пісні, можна спрямувати енергію учнів на позитивний результат і передбачити цю діяльність у класі, плануючи уроки із залученням популярних серед учнів пісень, які відкладаються і в короткостроковій, і в довгостроковій пам'яті: усім відоме явище, коли пісня «засіла в думках» і весь час хочеться наспівувати її.

Використовуючи метод З. Бжешкевіча, пам'ятайте, що проведення уроку має бути максимально сприятливим для навчання. Не бійтеся заспівати, пожартувати, посміятися! При цьому раціонально використовуйте кожну хвилину уроку. Учні повинні чути англійську мову, яка звучить у нормальному темпі, і самі говорять якомога більше. Розмовляти мовою, а не про мову. Нехай вплітаються в малюнок уроку висловлювання, побажання, пропозиції, твердження, описи слайдів, пісні, сценки з костюмами й масками, жарти та сміх дітей, мовленнєві ігри, розгадування кросвордів, написання детективних історій, прогнозів погоди, планування міст майбутнього, розповіді про уявні та реальні події, а діяльнісний підхід слугуватиме створенню атмосфери уроку, яка повністю захопить учнів та вчителя.

Зараз сучасні учні губляться серед оточуючого їх інформаційного шуму, тому якщо розказані вчителем факти одразу не зачепили, вони автоматично потрапляють до категорії нецікавих. І тут на допомогу можна використати неординарний метод навчання: сторітелінг, який є мистецтвом розповідати історії з метою навчання, керування шляхом донесення змісту повідомлення за допомогою спеціальної методики.

Усі учні люблять слухати цікаві історії, а якщо правильно побудувати розповідь, можна зачепити не розум і логіку, а саме емоції. Викликавши у дітей потрібні переживання, можна вивести їх на певні висновки, а потім – підштовхнути до виконання потрібних завдань. Такі властивості методики високо оцінили під час викладання англійської мови в польських закладах загальної середньої освіти.

Сторітелінг як формат навчання у школі має величезну практичну користь: легке засвоєння матеріалу, розвиток уяви, подолання страху публічного виступу, налагодження стосунків з іншими учнями, самопізнання. Тож не дивно, що з кожним роком він стає все більш популярним.

Сторітелінг може бути пасивним і активним. У першому випадку за створення історії та її розповідь відповідає вчитель, у другому – йому допомагають учні. Вибирати один чи інший варіант необхідно у відповідності до уроку, теми заняття, а також від особистих побажань вчителя.

Так, пасивний сторітелінг оптимально підходить для початку вивчення нової теми. У формі розповіді можна подати нові правила, лексику, граматичні структури. А от активний – чудовий варіант для закріплення знань. Учні будуть створювати історії самостійно, а задача вчителя – направляти їх вірним шляхом.

Історії повинні бути змістовними, логічно послідовними, точними, виразними, зрозумілими слухачам, самостійними, невеликими за розмірами.

1. Необхідно також дотримуватись структури історії:

2. Вступ – основна мета цього етапу – підготувати учнів до самої історії, створюється контекст історії.

3. Розв'язка – це переломний момент в історії. Наприклад, було погано, ми щось зробили і стало добре або навпаки, було добре, але ми за чимось не вслідкували, і стало погано. Історії без розв'язки не цікаві учням.

4. Висновки – їх треба озвучувати обов'язково. Досить часто з однієї історії можна зробити кілька висновків, тому треба спрямувати думки учнів у потрібне нам русло. І головне на цьому етапі не перейти тонку межу між висновками та повчаннями.

Варто розуміти, що далеко не кожна розповідь є історією. Щоб її створити, вам потрібно чітко знати тему, розробити сюжет, вигадати непересічного героя, додати трохи цікавих подій та вивести правильні висновки. В цілому алгоритм дій буде наступним:

1. Визначення теми та мети уроку – від цього залежить вибір сюжету історії.

2. Розробка детального сюжету та основних подій оповіді.

3. Вибір головного героя – подумайте над його іменем, характером, зовнішністю тощо.

4. Вигадка інтриги (чим більш несподіваною вона буде, тим краще!). На цьому етапі вже можна скласти перший варіант історії.

5. Прочитайте готовий варіант та додайте метафори.

Історія може бути вигаданою від початку і до кінця, але також можна використовувати цілком реальні події. Так буде навіть краще, адже випадки з життя завжди викликають величезну зацікавленість. Зверніть увагу: розповідь має бути емоційною та динамічною, події мають йти одна за одною.

Існує п'ять основних сюжетів сторітелінгу, які можна використовувати, змінюючи основну лінію згідно з вашими потребами.

Таблиця 3.2

Кваліфікація сюжетів сторітелінгу

№ п/п	Вид	Структура	Впровадження
1.	Класичний	головний герой – ціль – перепони на шляху до цілі – подолання проблеми – результат	Підходить для мотивації, пояснення процесів або явищ, вибору шляхів розв'язання певних проблем чи задач.
2.	Боротьба з монстром	головний герой – ціль – зустріч з дуже сильним монстром – боротьба та перемога – досягнення цілі	Підходить як мотивація для навчання
3.	Історія Попелюшки	герой – незвична ситуація – поява проблем (або ворогів) – втручання чарівного помічника – щасливе вирішення ситуації	Підходить для мотиваційних промов, пояснення або порівняння процесів та явищ, опису еволюційних змін в певних сферах життя, вибору виду вирішення задач.

4.	День байбака	герой – ціль – дії героя та повернення до початкової точки – вибір правильної стратегії дій – досягнення мети	Підходить для проведення роботи над помилками.
5.	Квест	герой – ціль – зміна кількох локацій та вирішення в кожній з них певних задач – почергове досягнення міні-результатів – триумф	Підходить для моделювання проблемних ситуацій, вирішення аналітичних задач, закріплення набутих навичок та вмій.

Перетворіть урок англійської мови на прес-конференцію. Запропонуйте учням уявити себе, наприклад, відомими кінозірками чи спортсменами та поспілкуватися з «журналістами» (їх роль, звісно, зіграють однокласники) про своє минуле, сьогодення та плани на майбутнє. Звичайно ж, англійською мовою. Умова: використання слів з лексичної теми, яку учні проходять у цей момент. У кожному новому запитанні від «журналіста» та в кожній відповіді від «зірки» мають бути використані мінімум два нових слова з поточної теми.

Публічні виступи й підготовка до них допомагають краще запам'ятати та навчитися використовувати нову лексику й мовні конструкції. Крім того, такі вправи дозволяють зрозуміти логіку часових форм і мотивують вживати їх на практиці.

Сторітелінг є відносно новою формою навчання серед європейських методик, але швидко завойовує популярність, однаково подобаючись і вчителям, і учням. Цікаві та правильно побудовані історії – сильний інструмент оптимізації навчання! Про Storytelling можна говорити багато, адже цей метод – невичерпне джерело натхнення. І розказувати історії можна по-різному. Мистецтво сторітелінгу – це один із найприродніших і водночас найефективніших способів надавати навчальному процесу особливої якості.

Існує також спеціалізована Інтернет-платформа, за допомогою якої можна створювати власні яскраві історії – Storyboard. За допомогою цього онлайн-сервісу ви можете створювати комікси на будь-яку тематику (Рис. 3.1). У вашому розпорядженні великий набір фонових зображень та персонажів. Також на цій платформі є інструмент анімації, за допомогою якого можна оживити власно-створену історію. Готову роботу можна завантажити на комп'ютер або роздрукувати. В безплатній версії можна створити тільки 6 кадрів коміксу (але необмежену кількість разів).

Рис 3.1. Short story

У практиці викладання англійської мови в європейських закладах загальної середньої освіти широкое застосування знайшов також метод повного фізичного реагування (TPR), який сприяє позитивній динаміці у навчанні. Цей метод слід використовувати на початковому ступені навчання та звертати увагу на те, що відсутність стресових ситуацій значно підвищує мотивацію навчання. Також слідувати основним принципам цього методу:

- розуміння іноземної мови повинно передувати говорінню;
- розуміння слід розвивати шляхом виконання наказів;

– не потрібно примушувати говорити, завдяки наказам та фізичним діям при їх виконанні спонтанно розвивається готовність до говоріння.

Метод TPR (Total Physical Response – повне фізичне реагування (відтворення)) – баланс між важливістю граматики та лексики в цьому методі збережений. Навчання відбувається через занурення в мову («exposure»). Усвідомлення передуює використанню мовних одиниць. Часто, учням потрібен період мовчання («silent period»), тож немає сенсу примушувати до продукування мовлення.

Відповідно до назви методу, мова найкраще вивчається, коли супроводжується рухами – виконанням дій фізично. Також навчання має відбуватися у ненапруженій атмосфері – цей метод використовується зазвичай із молодшими школярами.

Урок організовується насамперед навколо частин мови, в першу чергу, учнів знайомлять з дієсловами. Нові слова учні вчать, слухаючи, як учитель подає і спочатку сам виконує ті чи інші команди або показує учням відповідні предмети.

Принципова відмінність від класичного граматики-перекладного методу в тому, що TPR зосереджує увагу учнів тільки на значенні слів (а не на їх граматичних ознаках, як це буває в граматики-перекладному методі: терміни рід, число, спосіб, відмінок і ін. Не вводяться і граматичні ознаки слів не акцентуються).

Грамматика осягається учнями індуктивно, без участі свідомості: учнічують багато разів повторюються команди і зразки реагування і таким чином поступово вловлюють граматичні відмінності слів і виразів. У термінах TPR-методу це називається code breaking – дешифрування.

При навчанні фізичними діями учень слухає вчителя, спостерігає, як він вимовляє слова і фрази і якими жестами їх супроводжує, повторює ці ж слова і жести слідом за ним і потім виконує команди вчителя. Метод TPR – це перш за

все виконання різних команд в наказовому способі (Встань, Сядьте, Відкрийте зошит, Обведи та ін.).

Слухати і відповідати діями переслідує дві мети:

1) так учень швидше розуміє значення тих чи інших слів на іноземній мові;

2) він вчиться пасивно сприймати на слух іноземну мову і її граматичні конструкції.

При цьому граматику як таку не вчать явно (учневі не пояснюють граматичні правила), але він підсвідомо засвоює граматичне закономірності, постійно чуючи одні й ті ж фрази і вирази. Так TPR допомагає засвоїти запас окремих слів і стійких словосполучень.

Необхідно слідувати принципам навчання англійської мови за методом повного фізичного реагування:

- спочатку багато і постійно слухати англійську мову;
- слухати та синхронно здійснювати фізичні дії або команди (тобто активно задіяти праву півкулю мозку);
- уникати стресу (негативних емоцій) в процесі навчання англійської мови, бо стрес пригнічує сприйняття.

У педагогічній практиці метод TPR необхідно використовувати як підпору, в комплексі з іншими прийомами, особливо при введенні нових слів і виразів. Метод особливо ефективний з дітьми і на початковому етапі вивчення іноземної мови, але показує прекрасні результати і з дорослими будь-якого віку і на всіх рівнях навчання іноземних мов.

Основні прийоми методу, яких необхідно дотримуватись під час викладання англійської мови:

- учні в основному виконують тренувальні вправи, в яких необхідно давати ті чи інші команди в наказовому способі;
- у відповідь учні виконують ці дії;

– команди подавати в досить енергійному темпі, швидко змінюючи одну одну.

Спочатку учням дати команди, які вони можуть чути і одночасно бачити, про що мова (встати зі стільця, сісти на стілець, підняти праву руку і ін.). Потім використовувати вже знайомі їм команди в нових поєднаннях (сісти на підлогу, підняти ліву руку).

У кожній вправі треба використовувати обмежену кількість слів, щоб учень зміг добре зрозуміти різницю між новим і вже відомим йому словом. (Наприклад, в одній вправі тільки рух вперед і назад, а не одночасно вперед, назад, направо і наліво.). При такій системі за одну навчальну годину учень здатний добре засвоїти від 12 до 36 нових слів (в залежності від досягнутого вже рівня і кількості учнів у групі).

Поряд з командами вчитель може використовувати і інші прийоми, наприклад, рольові ігри, драматизацію, презентацію об'єктів на слайдах та ін.

На початковому етапі учні повинні всього лише пасивно сприймати мову вчителя і мовчки виконувати потрібне. Перехід до говоріння, коли вчитель задає питання, а учні відповідають йому, відбувається після перших 120 годин «німого» спілкування. Таке «німе» спілкування «ще називають» відкладеним говорінням – *delayed oral response*.

Для того, щоб виправляти помилки вчителям необхідно поводитись так, як роблять всі батьки маленьких дітей: спочатку зовсім не звертати уваги на помилки, але чим старша дитина (чим більше годин учень навчається), тим частіше їх можна виправляти.

При плануванні уроку треба заздалегідь продумувати і записувати послідовність дій, особливо дій з новими словами. Команди повинні змінюватися досить швидко, тому в правильно організованому TPR-уроці у вчителя просто немає часу на імпровізацію, інакше урок втратить свою ефективність.

Дидактичними матеріалами при використанні TPR можуть бути побутові предмети, наочні посібники, всілякий реквізит для театралізації, а також ілюстрації, плакати, таблиці та інші підручні засоби, включаючи інтерактивні ігри. В даний час навіть в онлайн-магазинах можна знайти найрізноманітніший яскравий та недорогий дидактичний матеріал.

Обстановка в класі також повинна бути без стресовою і полегшувати сприйняття:

- приміщення бажано без столів (або легко забираються), щоб учні вільно пересувалися;
- стільці розставляються у вільному порядку в залежності від того, як вимагає справа, краще штабельований.

Поняття *deskless class* (навчальний клас без парт) широко увійшло в зарубіжну шкільну практику саме завдяки Джеймсу Ашера і його методу TPR.

Один факт того, що в класі немає столів і учням можна вільно рухатися по приміщенню, вже створює в класі неформальну атмосферу і радісний настрій учнів.

Метод фізичного реагування особливо підходить кінестетикам, яким потрібно періодично знімати м'язову напругу і сприймати все через дії, однак фізичні дії за своєю природою здатні поліпшити сприйняття також і у аудіалів та візуалів.

Для комунікативних методів (*Communicative Approaches*) пріоритетом є власне успішність комунікації – тобто успішне донесення думки до співрозмовника/-ці за допомогою функцій, граматики, лексики, синтаксису та іншого (сукупності мовленнєвих компетентностей). Найкращий спосіб вивчити мову – взаємодія (*interaction*). Принцип: треба вчити мову, а не про мову.

Під час викладання використовується широкий спектр видів роботи: пари, групи, робота з автентичними матеріалами, принцип «*Fluency rather than accuracy*». Роль вчителя зводиться до фасилітатора видів взаємодій (вказує на

доречність роботи у трійках чи роботи в рухливих групах) та виправлення учнів, а також уведення нових одиниць мови.

Для створення емоційної ситуації на заняттях важливі вдало підібрані приклади з літератури, художніх фільмів, особистих переживань вчителя. Яскравість розповіді, емоційна оцінка вчителя збуджують інтерес учнів, як до окремих питань теми, так і до матеріалу загалом.

Проектно-орієнтоване навчання та технології передбачає визначення нових знань в процесі викладання, створення атмосфери морального задоволення від інтелектуальної та творчої праці. Відчуття збагачення знаннями спонукає учнів до самовдосконалення. Інтерактивними можна вважати технології, які здійснюються шляхом активної взаємодії під час уроку. Вони допомагають отримати нові знання і організувати групову діяльність, починаючи від взаємодії двох-трьох осіб між собою і до широкої співпраці багатьох.

Навчання англійській мові – це складний, багатогранний процес, який вимагає регулярної і творчої діяльності. Він розглядається як один з основних напрямків впровадження англійської мови в суспільне середовище, спрямоване на підвищення рівня володіння, яке здійснюється з урахуванням стану його володіння і розвитку.

Сучасному вчителю важливо знати новітні методи викладання англійської мови, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод викладання відповідно до рівня знань, потреб та інтересів учнів. Методи навчання не прості алгоритмізовані одиниці, їх раціональне і мотивоване використання на заняттях з англійської мови вимагає креативного підходу з боку викладача.

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу.

Для їх виконання учням потрібна додаткова інформація, вони будуть докладати певних зусиль для її засвоєння і таким чином зможуть краще і ефективніше організувати свою діяльність.

Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. Мовленнєва взаємодія учнів інколи повинна проходити за співучастю вчителя в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. З самого початку учні оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на понадфразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання.

Як вже було зазначено в нашому дослідженні, автентичні пісні можуть бути використані для розвитку навичок аудіювання, читання, усного мовлення та письма.

Навчання учнів граматики англійської мови було, є і буде вічною проблемою вчителів, особливо в загальноосвітніх навчальних закладах, де кількість годин, що виділяються на вивчення іноземної мови, є недостатньою.

Деякі пісні ідеально підходять для вивчення або повторення граматичних явищ та структур. Вони можуть бути інтегровані в урок з особливим акцентом на вивчення граматики й забезпечити таку необхідну на уроці різноманітність, при цьому повністю відповідаючи темі та меті уроку. Зокрема на початковому етапі вивчення мови, коли діти ще не здатні сприймати деякі граматичні явища, можна використовувати пісні для уведення граматичних структур та їх засвоєння.

Існує багато автентичних пісень, які можуть бути використані для вивчення граматики. Наприклад, пісню «Quiet, please!» добре використовувати для опрацювання структури «Can I have...?», при цьому словниковий запас учнів

поповнюється лексикою з теми «Школа. Предмети шкільного вжитку», а також стандартними фразами, які учитель та учні зазвичай використовують у класі.

Якщо в класі є Інтернет, можна прослухати пісню онлайн на сайті Британської Ради (British Council), де вона супроводжується чудовим відео (<http://learnenglishkids.britishcouncil.org/ru/songs/quiet-please>).

Good morning children!	Yes, here you are.
Good morning!	Stand up, sit down
Stand up, sit down	Stand up, sit down
Stand up, sit down	Have you got some scissors?
Have you got a pencil?	Turn to page two
Turn to page one	Quiet please children
Quiet please children	Have you got some glue?
The class has just begun.	Can I have some glue please?
Can I have a pencil please?	Can I have some glue please?
Can I have a pencil please?	Yes, here you are. Etc.

Інші пісні, які майже ідеально підходять для вивчення дієслова «can», це «Can You Clap?», «What Can You Do?», «I Can Walk», «The Rainbow Song» (Додаток В).

Пісня «10 Little Fishies» може бути корисною для навчання граматичної структури «there is/there are», у той час як за допомогою пісень «If You Are Happy» та «If You Had a Million Dollars» можна навчати учнів використовувати в мовленні умовні речення.

Ось, наприклад, так може проходити робота з піснею при вивченні умовних речень.

Під час підготовчого етапу (pre-listening) учитель пропонує учням перекласти декілька слів та словосполучень з пісні, складних для розуміння. Далі учні прослуховують пісню (перше прослуховування). Під час другого прослуховування пісні (while-listening) учні працюють у групах. Вони повинні

розташувати рядки пісні в правильному порядку (Scrambled Lyrics). Після виконання завдання кожна група читає текст по черзі. Далі (post-listening) учитель може поставити учням запитання «What would you do if you had a million dollars?». Нарешті, учитель пропонує учням скласти коротенькі діалоги за шаблоном:

P1: If I had a million dollars, I would ...

P2: Oh, it ifs and ands were pots and pans...

Наприкінці уроку учні всі разом співають пісню.

Пісня «Over the Mountains» надає вчителю можливість опрацювати теперішній тривалий час у контексті теми «Подорожі». Речення типу «I'm driving in a car» повторюються в пісні багато разів, що надає дітям змогу засвоїти ці структури, а працюючи далі з роздавальним матеріалом, створювати власні речення та розповідати про власні подорожі.

Пісня «The Owl Song» ідеально підходить для вивчення спеціальних запитань, тому що такі питання, як «Who are you?», «Where do you live?», «What do you eat?» та інші повторюються в пісні багато разів.

Необхідно звернути увагу на те, що в піснях можна почути граматичні помилки, тому що автори пісень іноді поступаються граматикою заради вдалої рими. Учителю не варто уникати подібних пісень, тому що саме граматичні помилки роблять їх чудовим інструментом для навчання граматики. Учитель може запропонувати учням знайти та виправити помилки.

Оскільки багато пісень охоплюють теми, до яких легко знайти відповідні тексти для читання, це може спонукати учнів прочитати текст про виконавця пісні або події, про які йдеться в пісні. Крім того багато пісень надають можливість для написання творчої письмової роботи. Проблемні питання, які часто порушуються в піснях, можуть спонукати учнів до висловлення власних думок. Деякі пісні охоплюють тему, яка може бути повторно використана у формі рольової гри.

Наприклад пісня «Hello, Doctor Drew» представляє собою діалог між лікарем та пацієнтом, який у подальшій роботі над темою «At the Doctor's» учні можуть використати як шаблон для побудови власних діалогів або для рольової гри. Фрагмент уроку із застосуванням цієї пісні подано в Додатку А.

Драматизація пісні може додати учням зацікавленості в процесі навчання. Нарешті, деякі пісні охоплюють тему, що може привести до керованої дискусії. Спонукаючи учнів до обговорення, учитель також може непомітно, природньо здійснювати навчання граматики та лексики.

Як було зазначено вище, деякі пісні є фабульними. Наприклад, пісня «Five Little Monkeys Jumping on the Bed» – це весела жартівлива історія про п'ятьох неслухняних мавпочок, які стрибають на ліжку перед тим, як лягти спати. Мавпочки одна за одною падають з ліжка та травмуються. Після кожного наступного падіння мама мавпочок покійно звертається до лікаря, а лікар перев'язує рани. Після того, як лікар нарешті видає суворий наказ більше не стрибати («No more monkeys jumping on the bed!»), усі п'ять неслухняних мавпочок засинають, і стомлена мати також може лягти спати. Цю пісню, як і багато інших, згаданих у цій роботі, можна знайти на електронному додатку до посібника «Sing and Learn English». Кумедні анімовані зображення на слайдах чудово ілюструють сім'ю нерозумних, але привабливих мавпочок та їхнього лікаря. Ці зображення допомагають відобразити події, що відбуваються. Учні мають можливість стежити за піснею з ілюстраціями, і це допомагає їм зрозуміти лексику. Пісня має приємну мелодію і гарний темп. Мелодія легко запам'ятовується, і учні хочуть чути її знову і знову. Ця пісня може бути використана як у початкових, так і в середніх класах. Учні можуть намалювати історію або розіграти діалог між мамою та лікарем у групах. Також можна запропонувати учням переказати історію. Ця пісня також є ідеальною для інтеграції англійської мови з математикою.

Пісня «The Wheels on the Bus» – це історія про автобус, який їде через місто, у пісні присутні реальні звуки, які можна почути під час подорожі. Пісня виконується в доволі повільному темпі, що дозволяє молодшим учням співати разом із виконавцем (sing along). Яскраві та привабливі анімовані зображення на слайдах чудово ілюструють зміст пісні. Пісня «The Wheels on the Bus» може бути використана при вивченні теми «Подорож».

Використання автентичних пісень для поповнення словникового запасу Дослідження засвоєння мови дитиною показують, що лексичні одиниці необхідно повторювати багато разів, перш ніж вони будуть засвоєні дитиною. Пісні забезпечують чудові засоби навчання лексики й прийнятні для дітей будь-яких здібностей. Наприклад, пісня «Pizza and Chips» має дуже простий формат, у якому текст кожного разу повторюється, змінюються лише імена дітей та назви днів тижня. Ця пісня може бути використана як для вивчення днів тижня, так і для вивчення граматичної структури майбутнього часу «to be going to» (I'm going to eat you with pizza and chips), тому що ця структура постійно повторюється, що створює гарні умови для її засвоєння та закладає основи для подальшої роботи над цією структурою (<http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/songs/pizza-and-chips>).

Дуже добре на початковому етапі починати урок з пісні «Knock-Knock, Hello». Ця приємна пісня створює привітну атмосферу на початку уроку. Її також можна використовувати як action song. Наприклад:

Hello! Hello! (The pupils wave their right hands.)

Hello! Hello! (The pupils wave their left hands.)

Come in. (The pupils make a step forward.)

Let's sing. (The pupils pretend they are singing into the microphone.)

Let's play. (The pupils run to their seats.) і т. д.

Пісня «Hello, How Are you?» є відмінним інструментом для того, щоб навчити учнів говорити про свої почуття. На початковому етапі доречно

починати кожен урок з пісні «Hello, How Are you?», і незабаром учитель зможе побачити певні результати, тобто замість традиційної відповіді «I am fine» він отримає від учнів безліч різноманітних відповідей, які дійсно відповідають їхньому емоційному стану (Позитивні відповіді: «I am great!», «I am happy!», «I am wonderful today!». Негативні: «I am tired», «I am bored», «I am angry», «I am very sad today»). Учитель також може змінити цю пісню й зробити свою власну версію, додавши деякі інші лексичні одиниці, наприклад «I am ill», «I am cold» та інші (Додаток Б).

Основою будь-якої мови є звук. Багато років мова існувала лише у звуковій формі. Письмовий код виник набагато пізніше як відображення звукової мови.

Навчання фонетичного матеріалу в середній школі передбачає оволодіння учнями певним фонетичним мінімумом: звуками і звукосполученнями іноземної мови, наголосом та основними інтонаційними моделями (інтонаціями) найбільш поширених типів простих і складних речень. Основними вимогами до вимови учнів є фонематичність та швидкість. Фонематичність передбачає ступінь правильності фонетичного оформлення мовлення, достатню для того, щоб воно було зрозумілим для співрозмовника; швидкість – ступінь автоматизованості вимовних навичок, яка дозволяє учням говорити в нормальному темпі мовлення.

Ураховуючи труднощі, з якими зустрічаються учні при оволодінні вимовою іноземної мови, зокрема англійської, у процесі навчання доцільно використовувати імітативний та аналітичний методи одночасно (пояснення та аналіз слід використовувати такою мірою, у якій вони можуть бути зрозумілі учням).

Навчання вимови необхідно починати з перших кроків вивчення іноземної мови, тобто в початковій школі, оскільки значно легше із самого початку

сформувати основні механізми вимови, ніж у майбутньому коригувати фонетичні помилки.

Традиційні фонетичні вправи можуть виявитися нудними та незрозумілими для маленьких дітей, тому для формування правильної вимови звуків іноземної мови можуть стати в нагоді автентичні пісні (Рис. 3.2). Так, наприклад, замість традиційної ритміки «This is my father, this is my mother...» для опрацювання звуку [ð] учитель може використати пісню «Family Song», у якій цей звук постійно повторюється:

Рис 3.2. Пісня «The Family Song»

Пісня має гарний ритм, а слова «Father, let's dance, dance! Mother, let's dance, dance!» можуть супроводжуватися рухами. При цьому навчання вимови відбувається весело та непомітно для учнів.

Вимовляти звук [w] можна навчитися, співаючи пісню «What Can You Do?», при чому учні водночас зі звуком засвоюють інтонацію спеціального запитання.

Існує думка про те, що англійську вимову можна успішно поставити винятково за допомогою пісень. Безперечно, роль автентичних пісень при постановці правильної вимови звуків іноземної мови в дитячій і навіть в дорослій аудиторії важко переоцінити. Але, як показує європейський досвід, лише у поєднанні пісень зі спеціальними фонетичними вправами можна досягти бажаних результатів. Пісні при навчанні вимови мають використовуватися

лише як яскравий засіб емоційного впливу, що сприяє сприйняттю й адекватному відтворенню звука.

Наступний метод, який забезпечує ефективне навчання англійської мови, є метод проєктів як спосіб розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності. Проєкти можуть поділятися на моно-проєкти, колективні, усномовні, видові, письмові та Інтернет-проєкти. Робота над проєктом – це багаторівневий підхід до вивчення англійської мови, що охоплює читання, аудіювання, говоріння і граматику. Проєктно-орієнтоване навчання сприяє розвитку активного самостійного мислення учнів і орієнтує їх на спільну дослідницьку роботу.

Проєктне навчання актуально тим, що вчить учнів співпраці, виховує такі етичні цінності, як взаємодопомога і вміння співпереживати, формує творчі здібності і активізує учнів.

Метод проєктів реалізує диференційований, індивідуально-творчий і активно-дієвий підходи в навчанні. Проєкт може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), прогностичний, аналітичний і ігровий характер. Основу проєктно-орієнтованого навчання складає орієнтація на інтереси і побажання учасників. Автором проєкту як спеціального навчального завдання може бути як вчитель, так і учень (якщо він висловлює свою пропозицію). Оскільки проєкт планується і реалізується учнем самостійно або групою учнів, метод цей забезпечує сприятливі умови для активізації їх відповідальності, формування партнерських відносин між виконавцями проєкту і вчителем.

Важливим засобом проєктно-орієнтоване навчання та технології також є використання мультимедійного комплексу в складі інтерактивної дошки, персонального комп'ютера і мультимедійного проєктора.

Такий комплекс поєднує всі переваги сучасних комп'ютерних технологій і виводить процес навчання на якісно новий рівень. Завдяки наочності і

інтерактивності мультимедійного комплексу дозволяє залучити весь клас до активної роботи.

Використання інтерактивної дошки на заняттях значно збільшує ефективність навчання учнів.

Слід визначити ключові напрямки застосування мультимедійного комплексу:

- презентації, демонстрації і моделювання ситуацій;
- підвищення активності учнів на заняттях;
- збільшення темпу заняття.

Використання мультимедіа на заняттях з англійської мови дозволить активно залучати учнів до навчального процесу, збільшити мотивацію до навчання, стимулювати творчу активність та сприяти розвитку особистості, розширювати можливості подання навчальної інформації. Воно є найбільш ефективним і економним за часом, допоможе учням підготуватися до складання тестів, іспитів. Мультимедійний комплекс є потужним інструментом, який може бути пристосований для використання у вивченні англійської мови з широким діапазоном тем.

Відповідно до європейського досвіду, метод проєктів є тривалою дослідною діяльністю, яка:

- планується, реалізується й оцінюється самими учнями;
- навчання усіх видів мовленнєвої діяльності взаємопов'язане;
- інтеграція знань, навичок та вмінь з різних галузей науки і власного життєвого досвіду;
- стимулювання активної класної й позакласної роботи учнів;
- одержання певного кінцевого продукту у вигляді письмового документа, оформленого буклету, стінної газети, відеофільму, презентації тощо.

Під час проєктної роботи учні вивчають англійську мову у процесі виконання проблемно-пошукових завдань, які пропонуються відповідно до календарно-тематичного планування.

Важливими вимогами до виконання завдань є креативність, новизна ідей, цікаві винаходи та вміння їх презентувати.

Залежно від домінуючого у проєкті виду діяльності, вчителю необхідно визначити типи проєкту. Це можуть бути: дослідницькі, творчі, рольово-ігрові, інформаційні, практично-орієнтовані. Обираючи той чи інший тип проєкту необхідно враховувати вік учнів, їх рівень володіння англійською мовою, творчих здібностей, рівня самостійності, інтересів, технічного оснащення школи тощо.

Таблиця 3.3

Кваліфікація тем для виконання проєктів в закладі загальної середньої освіти

№ п/п	Ступінь	Клас	Тематика
1.	Початкова школа	1-4 класи	<p align="center">«Пори року. Погода» «У королівстві літер» «Моя улюблена тварина» «Мій будинок / Моя квартира» «Знайомтесь: я і моя сім'я» «В гостях у казки» «Веселий алфавіт»</p>
2.	Основна школа	5-9 класи	<p align="center">«Одяг на всі випадки» «Подорож до країни, мова якої вивчається» «Школа моєї мрії» «Їжа» «Види спорту» «Молодь обирає здоровий спосіб життя» «Світ професій»</p>

			«День європейських мов» «Англомовні країни»
3.	Старша школа	10-11 класи	«Ідеальна держава» «Сучасні винаходи» «Яке воно, сучасне мистецтво?» «Усе про наш клас» «Які новини?» (класний часопис) «Світ іншомовної пісні» «Молодіжна субкультура в Україні та країні, мова якої вивчається»

Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес з англійської мови уможливує створення мультимедійних інтерактивних проєктів, як то: «Музеї світу», «Музика в нашому житті» тощо.

Робота над проєктом повинна проводитися в чотири етапи:

1. На підготовчому етапі учні обирають та обговорюють тему проєкту, визначають основні умови його виконання (термін, вид кінцевого продукту, критерії його оцінювання тощо), ознайомлюються з необхідним мовним і мовленнєвим матеріалом, формують малі групи, планують роботу кожного члена групи.

2. Виконавчий етап передбачає позакласну діяльність зі збирання інформації, зокрема читання текстів, робота з довідниками, інтерв'ю, анкетування тощо. На цьому етапі учні широко використовують інформаційні ресурси та послуги мережі Інтернет.

3. Презентація проєкту (часто з використанням програми презентацій Microsoft Power Point) відбувається на презентаційному етапі.

4. На підсумковому етапі – обговорення результатів проєктної діяльності, оцінювання учнів та аналіз одержаних результатів.

Як показує практика, методично-грамотно організована робота на уроці з використанням європейських методик викладання англійської мови сприяє інтенсифікації процесу формування іншомовної комунікативної компетентності, стимулює учнів до поглибленого вивчення англійської мови та підвищенню рівня знань. Впровадження зарубіжного досвіду викладання забезпечує високі результати та матиме такі характеристики:

- інформативність і змістовність, які сприяють реалізації практичних та загальноосвітніх цілей класної роботи;
- комунікативна спрямованість: усі види роботи на уроці забезпечуватимуть користування англійською мовою як засобом одержання і передачі інформації в типових природних ситуаціях спілкування;
- ситуативність: переважна більшість видів роботи включатиме «набір» ситуацій, які є предметним фоном і стимулом до цілеспрямованих мовленнєвих вчинків;
- орієнтація завдань на підвищення мовленнєвої активності учнів;
- емоційність форм і способів реалізації, що сприятиме підвищенню інтересу учнів до іншомовного спілкування.

Ефективні організація і забезпечення навчального процесу значною мірою зумовлюють швидкість і якість формування в учнів іншомовної комунікативної компетентності у різних типах ЗЗСО.

У позитивних наслідках роботи з європейськими методиками викладання англійської мови в КЗ «Гімназія зі структурним підрозділом початкової школи № 1» слід зазначити, що зростає розвиток навичок аудіювання, читання, письма та усного мовлення; наявний вищий рівень мотивації, створюється атмосфера співробітництва. Також спостерігається осмислене опрацювання навчального матеріалу, забезпечується розвиток та саморозвиток творчої особистості; реалізується застосування компетентнісного підходу до вивчення іноземної

мови, максимальне залучення учня до вивчення англійської мови впродовж усього часу навчання.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі проаналізовано практичне застосування зарубіжного досвіду викладання англійської мови в закладі загальної середньої освіти. Застосування саме позитивних методик європейських країн під час навчання іноземної мови, є не лише ефективним засобом для динамічності навчального процесу, а і засобом для формування іншомовної компетентності учнів.

Проаналізовано попередній досвід методики викладання англійської мови у КЗ «Гімназія зі структурним підрозділом початкової школи № 1» та зроблено висновок щодо необхідності впровадження позитивного європейського досвіду, що є надзвичайно важливим для підвищення рівня іншомовної освіти в закладі.

Визначено, що використання обраних методик викладання англійської мови у зазначених країнах, є доцільним та ефективним. Використання проєктно-орієнтованого навчання та технології, застосування автентичних, а також методу З. Бжешкевіча, сторітелінгу та методу повного фізичного реагування в процесі навчання англійської мови сприяє удосконаленню навичок вимови, розвитку фонематичного слуху, дозволяє досягти точності в ритмі та інтонації, поглиблює знання англійської мови, збагачує словниковий запас, стимулює монологічне та діалогічне мовлення, сприяє розкриттю творчих здібностей школярів, а також слугує потужним мотиваційним засобом навчання.

Аналізуючи вищевикладений матеріал, можна зробити висновок, що використання європейських методик викладання англійської мови у реалізації особистісно-орієнтованого підходу дозволяють практично збільшити кількість розмовної практики на уроці, виявляються цікавими для учнів, допомагають засвоїти матеріал і використовувати його в подальших заняттях, виконують дидактичні і розвиваючі функції. Таким чином, вчитель стає наставником

самостійної навчально-пізнавальної і творчої діяльності учнів. Маючи багато переваг, слід також пам'ятати про недоліки: при частому застосуванні сприйняття інтерактивних ігор стає механічним, втрачає творчу зацікавленість, тому необхідно урізноманітнити гри і комбінувати інтерактивні методи навчання з традиційними.

Акцентовано на тому, що в Україні поступово впроваджується зарубіжний досвід викладання англійської мови. Ми апробували та пропонуємо впроваджувати в роботі зарубіжний досвід, а також покращити викладання англійської мови, використовуючи розроблені нами методичні рекомендації.

В результаті дослідження запропоновано матеріали щодо методики викладання англійської мови за досвідом європейських країн та методичні рекомендації щодо застосування зарубіжного досвіду викладання англійської мови у закладах загальної середньої освіти. Матеріали можуть використовуватись у межах роботи вчителів англійської мови та шкільним методичним об'єднанням, вчителями-предметниками з метою впровадження європейських методик та формуванню пізнавального інтересу учнів до англійської мови. Дослідження сприятиме кращому викладанню англійської мови та збагаченню змісту іншомовної освіти.

Для цього потрібні подальші заходи з впровадження зарубіжних методик при викладанні англійської мови в закладах загальної середньої освіти України та удосконалення навчальних планів та програм. Особливості методики викладання англійської мови простежуються через інтеграцію зі здобутками світової педагогічної думки і використання європейського досвіду. Тому процес викладання англійської мови постійно вдосконалюється та поповнюється новими методиками. Вивчення та застосування досвіду європейських країн є необхідною умовою для функціонування системи освіти та суспільства в цілому.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено аналіз зарубіжного досвіду викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти в європейських країнах. Відповідно до завдань дослідження у розділі 1 кваліфікаційної роботи вивчено стан наукової розробки проблеми висвітлення зарубіжного досвіду викладання англійської мови у європейських країнах.

У дослідженні проаналізовано джерельну базу, яка містить у собі джерела, нормативно-правової та наукової площин та ступінь дослідження проблеми підготовки менеджерів освіти у європейських країнах. Було визначено дієві методики викладання англійської мови в Німеччині, Франції та Польщі, що полягають в ефективному викладанні англійської мови; існуванням авторських методик.

Аналіз зазначених документів дозволив визначити вимоги до викладання англійської мови в контексті сучасних методик в європейському освітньому просторі.

Визначено тенденції до вдосконалення процесу викладання іноземних мов, встановлено чисельність користування та викладання англійської мови, як другою іноземною у зарубіжному освітньому просторі. Відповідно до проведеного дослідження було визначено, що політика європейського союзу постійно підтримує заходи із забезпечення можливостей для кращого володіння англійською мовою, відслідковує стан іншомовної освіченості громадян Європи, пропагує переваги володіння іноземними мовами, реалізує заходи із впровадження раннього вивчення англійської мови.

Встановлено, що процес навчання англійської мови в країнах сучасної Європи є процесом швидкозмінним, особливим для кожної країни, який залежить як і від змін всередині країни, так і від впливу Європейського Союзу, що впливають на процес викладання. Виявлено характерні особливості методик навчання англійської мови дослід, визначено нові напрямки в організації

освітнього процесу та структурні зміни в системі загальної середньої освіти, розкрито основні шляхи адаптації іншомовної освіти до європейського освітнього простору, з'ясований позитивний досвід викладання англійської мови Німеччини, Франції та Польщі.

У розділі 2 охарактеризовано досвід європейських країн в методиці викладання англійської мови. Проаналізовано особливості викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти Франції, Німеччині та Польщі. Проведено аналіз методик викладання, які користуються популярністю та виявлено найбільш дієві серед них.

Зроблено аналіз методик викладання та визначено, що увага приділяється в першу чергу практичним аспектам оволодіння мовою, комунікативній спрямованості навчання та мовній підготовці.

Визначено, що головне місце під час навчання англійської мови в досліджуваних країнах, як другої іноземної, відводиться завданням пізнавального характеру, розширенню обсягу країнознавчих, соціокультурних і лінгвістичних знань учнів, вдосконаленню комунікативної компетентності, формуванню здатності розуміти і сприймати традиції, звичаї, особливості культури народів, які розмовляють мовою, що вивчається, інший спосіб життя.

Третя глава присвячена практичному застосуванню зарубіжного досвіду викладання англійської мови в Комунальному закладі «Гімназія зі структурним підрозділом початкової школи № 1 Маріупольської міської ради Донецької області». Охарактеризовано стан викладання англійської мови в закладі до впровадження європейського досвіду.

Також було приділено увагу таким позитивним європейським методикам, як: проектно-орієнтоване навчання та технології з досвіду Німеччини; від французьких методик застосування автентичних текстів, а також метод З. Бжешкевіча, сторітелінгу та метод повного фізичного реагування взяли за приклад від польських методик викладання англійської мови.

За результатами проведеного впровадження, апробовано основні дієві методики викладання у Франції, Німеччині та Польщі, які дають достатньо високий рівень знань у сфері іншомовної освіти, запропоновано покращити сучасний стан викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти України.

Відповідно до цього були розроблені методичні рекомендації для вчителів щодо застосування досвіду європейських країн при викладанні англійської мови в українських закладах освіти.

Процес потребує постійного вдосконалення, а вивчення та застосування досвіду інших країн є необхідною умовою для функціонування системи освіти та суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англійська – мова, що найбільше вивчається у світі. *Державний Університет Телекомунікацій* : веб-сайт. URL: <http://www.dut.edu.ua/ua/news-1-525-4785-angliyska-%E2%80%93-mova-scho-naybilshe-vivchaetsya-u-sviti> (дата звернення: 27.04.2020).
2. Ашер Дж. и метод TPR. *Skyteach*: веб-сайт. URL: <https://skyteach.ru/2018/04/13/5-aktivnyh-igr-po-metodike-tp-total-physical-response/> (дата звернення: 20.08.2020).
3. Багатомовна Європа: тенденції у політиці і практиці мультилінгвізму в Європі. Київ : Ленвіт, 2012. 168 с.
4. Бех П. О. Концепція викладання іноземних мов в Україні. *Іноземні мови*. 2009. № 2. С. 3–8.
5. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування. *Бібліотека з освітньої політики* / за ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2008. С. 45–50.
6. Бігич О. Б. Особистісно-діяльнісний розвиток молодшого школяра на уроці іноземної мови: монографія. Київ : КНЛУ, 2010. 138 с.
7. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
8. Білецька І. О. Іншомовна освіта в середніх навчальних закладах США: полікультурний контекст: монографія. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. 320 с.
9. Гальскова Н. Д. Межкультурное обучение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 2010. № 1. С. 3–8.

10. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика / за ред. Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. Київ: Академия, 2009. 333 с.
11. Гаманюк В. А. Іншомовна освіта Німеччини у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: теорія і практика: монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. 377 с.
12. Гапонова С. В. Огляд зарубіжних методів викладання іноземних мов у ХХ ст. *Іноземні мови*. 2009. №2. С.18-22.
13. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 лис. 2011 р. № 1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.05.2020).
14. Долапачі А. Ю. Теорія і практика навчання іноземної мови як складової змісту гімназичної освіти другої половини ХІХ початку ХХ ст.: дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2008. 40 с.
15. Дубинский В. И. Невербальная коммуникация в Германии. *Научные исследования и разработки. Современная коммуникативистика*. 2013. № 4. С. 21–28.
16. Європейське мовне портфоліо. Методичне видання / за ред. О. Д. Карп'юк. Тернопіль: Лібра Терра, 2008. 112 с.
17. Жовтюк Н. П. Психолінгвістичні аспекти формування лексичної компетентності у процесі навчання англійської мови після німецької. *Тернопільський національний педагогічний університет. Сер. Педагогіка*. 2012. № 3. С. 101–106.
18. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2016. 273 с.

19. Закон України «Про освіту»: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.04.2020).

20. Загоруйко Л. Інноваційні методи навчання іноземних мов: досвід Польщі. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/3824/1/Zagoruiko%20L.%20.pdf> (дата звернення: 20.08.2020).

21. Ільченко В. Р. Компетентнісна модель освітньої галузі як необхідна умова ефективної освіти. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 163–170.

22. Інноваційні підходи у викладанні іноземних мов: порівняльний аналіз досвіду України та Польщі. *Науковий часопис Інституту Польщі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки* : веб-сайт. URL: <https://ukrpolnauka.wordpress.com/2018/11/12/інноваційні-підходи-у-викладанні-іно/> (дата звернення: 20.08.2020).

23. Коваленко О. Удосконалення системи шкільної іншомовної освіти в контексті соціально-педагогічних трансформацій освітнього простору України. *Іноземні мови в навчальних закладах*: зб. матеріалів доп. Всеукр. наук.-метод. семін. Київ: Шкільний світ, 2008. № 4, С. 9–17.

24. Коньшева А. В. Современные методы обучения английскому языку. Минск: Высшая школа, 2010. 176 с.

25. Котенко О. В. Підготовка вчителів до навчання іноземних мов молодших школярів: з досвіду країн Європейського Союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2014. № 4. С. 37-42.

26. Котовська А. Основні тенденції сучасної методики викладання іноземних мов. *EhGLISH*. 2011. №17. С. 4-7.

27. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ: Грамота, 2008. 448 с.

28. Кушніров М. О. Сучасні підходи до навчання іноземної мови: орієнтація на цінності особистісного розвитку й гуманізму. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 8. С. 348–356.

29. Лінгводидактичні засади навчання іноземних мов у закладах вищої педагогічної та загальної середньої освіти / за ред. М. М. Сідун. Мукачево: МДУ, 2018. 342 с.

30. Ломакіна Л. В. Аналіз сучасних підходів у викладанні іноземних мов. *Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов*. Київ: Політехніка, 2010. С.123-125.

31. Мартинова Р. Ю. Цілісна загально-дидактична модель змісту навчання іноземних мов: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук: спец. 13.00.09. Київ, 2009. 51 с.

32. Мельниченко Б. Система шкільної освіти у ФРН. *Історія школи*. 2012. Вип. 5. С. 17-21.

33. Мовна політика Європейського Союзу. *Вікіпедія*: веб-сайт. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Мовна_політика_Європейського_Союзу](https://uk.wikipedia.org/wiki/Мовна_політика_Європейського_Союзу) (дата звернення: 20.04.2020).

34. Ніколаєва С. Ю. Практикум з методики викладання англійської мови у середніх навчальних закладах : навч. Посібник. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ: Ленвіт, 2008. 360 с.

35. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. *Міністерство освіти і науки України*: веб-сайт. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=1129> (дата звернення: 27.05.2020).

36. Освіта в Німеччині. *Вікіпедія*: веб-сайт. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Образование_в_Германии (дата звернення: 20.05.2020).

37. Осипенко Е. О. Організація навчально-виховного процесу з англійської мови у 2012 / 2013 навчальному році: інструктивно-методичний лист. Миколаїв: ОППО, 2012. 48 с.

38. Павлова Є. В., Кобзева Н. А., Овчиннікова І. С. Інноваційні методики навчання іноземних мов. *Молодий вчений*. 2015. №12. С. 790–792.

39. Пасічник О. С. Навчання іноземних мов у початковій школі: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Проблеми сучасного підручника. Пед. Думка*. 2017. Вип. 18. С. 126–139.

40. Пелех Л. Р. Теорія і методика аксіологічної освіти в Польщі: порівняльний аспект: монографія. Рівне: ПП ДМ, 2014. 402 с.

41. Першукова О. О. Державна мовна політика США з навчання іноземних мов у контексті формування світогляду школярів. *Педагогіка і психологія*. 2011. № 3 (72). С. 103–112.

42. Про засади державної мовної політики: Закон України від 03 лип. 2012 р. № 5029-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text> (дата звернення: 27.05.2020).

43. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 чер. 2013 р. №344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 20.09.2020).

44. Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні : Указ Президента України від 16 лист. 2015 р. № 641. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560> (дата звернення: 27.05.2020).

45. Рашитова Е. Л. Інноваційні методи навчання англійської мови. *ИнфоУрок*: веб-сайт. URL: <https://infourok.ru/statya-innovacionnie-metodi-obucheniyaangliyskomu-yaziku-2505883.html> (дата звернення: 20.09.2020).

46. Редька В. Г. Концепція компетентнісно-орієнтованого навчання іноземних мов учнів початкової школи. Київ: Педагогічна думка, 2017. 51 с.

47. Редько В. Г. Лінгводидактичні засади конструювання змісту компетентнісно-орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі. *Педагогіка і психологія*. 2017. № 2. С. 28–38.

48. Редько В. Г. На засадах єдиної концепції: особливості побудови шкільних підручників з іноземних мов. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2011. № 5. С. 78–86.

49. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. Киев: Истоки, 2008. 237 с.

50. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн європейського союзу: загальна характеристика: навч. посіб. Рівне: Овід, 2012. 352 с.

51. Стейнберг Дж. Бисмарк. Биография. Минск: АСТ, 2014. 736 с.

52. Сучасні тенденції початкової школи Німеччини та їх вплив на освітні реформи в Україні. *Нова українська школа*: веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/view/suchasni-tendentsiyi-pochatkovoyi-shkoly-nimechchynu-ta-yih-vplyv-na-osvitni-reformy-v-ukrayini/> (дата звернення: 20.09.2020).

53. Тадеєва М. І. Теоретико-методологічні засади організації шкільної іншомовної освіти в Польщі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія*. 2008. Вип. 20. Ч. 3. С. 70–75.

54. Тадеєва М. І. Рання іншомовна освіта в європейських педагогічних традиціях. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць / за заг. ред. С. С. Пальчевський. Рівне: РДГУ, 2008. Вип. 42. С. 109-113.

55. Україна стала 49-ю зі 100 країн за рівнем володіння англійською мовою. *LB.ua* : веб-сайт. URL: https://lb.ua/society/2019/11/08/441727_ukraina_stala_49y_100_stran.html (дата звернення: 20.04.2020).

56. Чумак Н. П. Навчити дітей користуватися мовою із задоволенням. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2011. № 2. С. 145–149.

57. Шеверун Н. В. Особливості організації та вдосконалення системи навчання в умовах Болонського процесу. *Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Ялта, 2009. Ч. 3. С. 69–72.
58. Шутова М. О. Проблеми формування. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. 2008. 286 с.
59. A World Empire by Other Means: The Triumph of English. *The Economist* : веб-сайт. URL: <https://www.axl.cefan.ulaval.ca/amnord/USA-Economist-ANGLAIS2001.htm> (дата звернення: 20.09.2020).
60. Bausch K.-R., Christ H., Krumm H.-J. Handbuch Fremdsprachenunterricht. Tübingen : Basel : A. Francke Verlag, 2008. 656 s.
61. Bryson B. Mother Tongue. The Story of the English Language. Penguin Books. 2009. 270 p.
62. Burwitz-Melzer E. Studienbrief: Literatur (nicht nur) für Kinder. Hohenems : Universität Koblenz-Landau, 2010. 108 s.
63. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment: веб-сайт. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/> (дата звернення: 27.05.2020).
64. Crystal D. English as a Global Language. Second Edition. Cambridge University Press. 2009. 212 p.
65. Enever J. ELLiE: Early Language Learning in Europe. London: British Council, 2011. 166 p.
66. Foreign Language Teaching in Primary Schools: Issues and Research. *Irish National Teachers' Organisation*. Dublin, 2009. 68 p.
67. France ranked 'worst in EU' at learning English. *The Local* : веб-сайт. URL: <https://www.thelocal.fr/20151103/france-ranked-worst-in-eu-at-english> (дата звернення: 12.08.2020).

68. French schools should teach in English. *The Connexion*: веб-сайт. URL: <https://www.connexionfrance.com/French-news/French-schools-should-teach-subjects-such-as-maths-science-and-history-in-English-says-report> (дата звернення: 12.08.2020).

69. Go Global: Національна програма вивчення та популяризації іноземних мов. *National Foreign Language Learning and Promotion Initiative*: веб-сайт. URL: http://osvitacv.com/uploads/go_global.pdf (дата звернення: 12.08.2020).

70. Gaudreau H. L'amélioration de l'enseignement de l'anglais, langue seconde, au primaire: un équilibre à trouver. Québec: *Conseil supérieur de l'éducation*, 2014. P. 56-60.

71. Internet world users by language – Top 10 Languages. *Internet World Stats* : веб-сайт. URL: <https://www.internetworldstats.com/stats7.htm> (дата звернення: 27.04.2020).

72. Jeřábek J., Tupý J. The Framework Education Programme for Elementary Education (FEP EE). Prague: Research Institute of Education, 2007. 131 p.

73. Key Data on Teaching Languages at School in Europe. *Eurydice* : веб-сайт. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/key-data-teaching-languages-school-europe-%E2%80%93-2017-edition_en (дата звернення: 12.08.2020).

74. Klippel F. Fremd sprachen unterricht. *Ludwig-Maximilians-Universität München*: веб-сайт. URL: https://www.anglistik.uni-muenchen.de/abteilungen/didaktik/fde-lmu-veroeffentlichungen/klippel_publ/index.html#B%C3%BCcher (дата звернення: 12.08.2020).

75. Klippel F. Englisch in der Grundschule. Berlin: *Cornelsen Scriptor*, 2010. S. 46-196.

76. Kubanek-German A. Primary Foreign Languages in Europe. Trends and Issues. *Language teaching*. 2009. №31. P.193-205.

77. Gaudreau H. L'amélioration de l'enseignement de l'anglais, langue seconde, au primaire: un équilibre à trouver. Québec: *Conseil supérieur de l'éducation*, 2014. 118 p.

78. L'enseignement des langues étrangères dans les écoles élémentaires publiques de Paris. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* : веб-сайт. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147169> (дата звернення: 10.08.2020).

79. McKay S. L. Teaching English as an International Language: Rethinking Goals and Approaches. *Oxford University Press*. 2008. 150 p.

80. More English must be taught in French primary schools, the government says. *The Local*: веб-сайт. URL: <https://www.thelocal.fr/20180911/more-english-must-be-taught-in-french-schools-government-says> (дата звернення: 12.09.2020).

81. Moszyńska A. Metody kształcenia języków obcych w politechnikach. Warszawa, 2008. 36 s.

82. Ouvrir l'École sur l'Europe et le monde (Відкрийте школу для Європи та світу). *Ministère de l'éducation nationale, de la jeunesse et des sports*: веб-сайт. URL: <https://www.education.gouv.fr/ouvrir-l-ecole-sur-l-europe-et-le-monde-2969> (дата звернення: 12.09.2020).

83. Rubak A. Metodyka nauczania języka angielskiego w kształceniu zintegrowanym. *JOWS*. 2013. № 1 URL: <http://jows.pl/content/metodyka-nauczania-j%C4%99zyka-angielskiego-w-kszta%C5%82ceni-zintegrowanym?page=show> (дата звернення: 10.08.2020).

84. Sarter H. Ein führung in die Fremd sprachen didaktik. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2010. S. 35-42.

85. Savignon S. J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. Texts and Contexts in Second Language Learning. 2nd ed. New York: McGraw-Hill, 2009. 352 p.

86. Spillane J., Halverson R., Diamond J. Towards a theory of leadership practice: a distributed perspective. *Journal of Curriculum Studies*. 2009. № 36 (1). P. 3–34.

87. Zdębski Z. *Metody kształcenia języków obcych w politechnikach*. Warszawa, 2008. 32 s.

ДОДАТКИ

Додаток А

Фрагмент уроку із застосуванням пісні «Hello, Doctor Drew» (5-6 клас)

Language focus – present simple, past simple, future simple, modal verb «should»

Key vocabulary – to cough, to have a sore throat, a bad headache, a cold, flu and other words related to the topic «Healthcare»

Skills focus – speaking about health and health problems

Materials – computer, projector, screen, PowerPoint with the song, scrambled lyrics of the song, worksheets with exercises, props like a thermometer, a stethoscope, a bandage, fake pills, etc.

Procedure

- Write the words «Health problems» on the board and ask students to brainstorm the vocabulary. Make a mind-map.

- Play the song and tell students to listen very attentively trying to remember as much as possible.

- Split the class into 2 or 3 groups and give each group strips of paper with scrambled lyrics of the song (the lyrics of the cut song into strips).

- Ask students to put the lyrics of the song in order as they listen.

- Groups read the lyrics of the song.

- Play the song again and encourage students to sing along. Give each student a worksheet and ask them to answer the questions about what is happening in the song:

1. What happened to Jenny Boat?

2. Whom does she call?

3. What is the doctor's name?

4. How does Jenny feel?

5. Is she coughing?
6. Does Jenny have a sore throat?
7. Does she have a bad headache?
8. Is her forehead hot or cold?
9. What will be good for Jenny?

- Finish the activity by asking students to read their answers.
- Ask students to guess what advice Doctor Drew gave to Jenny. Tell them to use the verbs «should» and «shouldn't».
  - When they have finished ask them to share their ideas with the class.
  - Choose two students to read the dialogue between a doctor and a patient from the worksheet. Then split all the students into pairs and tell them to make their own dialogues between «a doctor» and «a patient». Suggest their using props like a thermometer, a stethoscope, a bandage, fake pills, etc.
- Invite the class to sing the song again.

Фрагмент уроку із застосуванням пісні «Hello Song» (1-2 клас)

Language focus – Question «How are you?» Speech pattern «I am fine»

Key vocabulary – words describing emotions: great, fine, OK, happy, wonderful, tired, bored, sad

Skills focus – speaking: asking people how they feel and describing personal emotions, writing

Materials – computer, projector, screen, PowerPoint to introduce new vocabulary, PowerPoint with the song, worksheets with song lyrics, worksheets for practicing spelling, cards for making dialogues

Procedure

- Play the song.
- Introduce new vocabulary using the PowerPoint or Vocabulary worksheet.
- Ask students to look at the pictures and guess what emotions the characters have.
- Ask students to repeat the new words after you.
- Play the song again.
- Give students worksheets for practicing spelling and tell them to write the new words.
- Play the song again and encourage students to sing along.
- Ask students the question «How are you?» and explain that they have to answer using the new vocabulary.
- Give students cards with pictures describing different emotions (the pictures are the same as on the PowerPoint) and ask them to talk to each other.
- For homework tell students to draw their own pictures describing their emotions.
- At the next lesson ask students to share their pictures with the class.

Відому всім пісню «The Rainbow Song» можна використовувати для вивчення назв кольорів.

Фрагмент уроку із застосуванням пісні «The Rainbow Song» (1-2 клас)

Language focus – present simple, modal verb «can»

Key vocabulary – words denoting colours

Skills focus – name the colours of the objects

Materials – computer, projector, screen, Power-Point with the song, worksheets with exercises, PowerPoint with the game «I Spy with My Little Eye».

Procedure

- Revise the words denoting colours. Ask students questions «What colour is this?». Then give each student a worksheet and tell them to write the words.

- Ask students to answer the questions «What colour is this?» in writing. For this give them another worksheet. The last question to answer is «What colour is the rainbow?». Let students guess what «rainbow» means.

- Play the song. Tell students to listen attentively.

- Play the song again. While the song is being played students have to fill in

- the missing words in parts 1 and 3.

- Play the song again and encourage students to sing along.

- Tell students they are going to play a game «I Spy with My Little Eye».

Explain what these words mean. Choose a student to say these words during the game – a compere.

- Explain the rules. The compere says: «I spy with my little eye something that is red» and then asks the class: «What is red?» The class answers: «The strawberry is red». On the next slide there are lots of red objects. So, the compere asks again: «What is red?». Students take turns to answer.

- When the game is over give students «The Rainbow Song Art» worksheets and coloured pencils. Tell them to make more colours using red, yellow and green. First they have to guess, then try, and finally write what colour they have got.

- When they have finished, ask them to share their results.

- Finish the art activity by asking students to make a rainbow. Set a time limit of 3 minutes.
- At the end of the lesson play the «Rainbow Song» again and ask students to sing along.

Пісня «How Is the Weather?» ідеально підходить для того, щоб навчити учнів говорити про погоду. Пісні «I like Food» та «I like Sandwiches» стануть у нагоді при вивченні лексики з теми «Їжа».

Існує також безліч пісень про тварин: «I Am a Cow», «It's a Dog», «Mr. Turkey and Mr. Duck», «Little Cat», «How Much Is That Doggie in the Window?», «The Circus Comes to Town», «Going to the Zoo» та інші. Слухаючи ці пісні, співаючи їх разом із виконавцем та самостійно, виконуючи різноманітні завдання, учні легко запам'ятовують назви тварин, дізнаються про те, як «говорять» тварини англійською мовою, навчаються складати діалог «У зоомагазині».